

Poštnina plačana v gotovini.

LETNJK XLI.

Jupar

LJUBLJANSKI
ZVON

LETO 1921

ŠTEV. 7

Vsebina julijskega zvezka:

1. Miran Jarc: Tihe pesmi	385
2. Ivo Šorli: Zgodbe o nekaterih krščanskih čednostih in nečednostih. (<i>Dalje prihodnjič.</i>)	387
3. Stano Kosovel: Idilica	389
4. Dr. Ivan Prijatelj: Duševni profili naših preporoditeljev. (<i>Dalje prihodnjič.</i>)	390
5. C. G.: Še ena Murnova	406
6. C. Golar: Cerkovnik in sveta Barbara	407
7. Mirko Pretnar: V hiši	415
8. Prof. Dr. R. Nahtigal: Matija Murko. (<i>Konec prihodnjič.</i>)	416
9. Janko Glascer: Misel pred spanjem	424
10. Milan Pugelj: Uboga deklica. (<i>Konec prihodnjič.</i>)	425
11. Stano Kosovel: Pismo življenju	428
12. Ivan Albreht: Tri Koroške. II. (<i>Konec prihodnjič.</i>)	429
13. Stano Kosovel: Na razpotju	433
14. A. P.: Fata morgana. (<i>Konec.</i>)	435
15. Marija Kmetova: Arabeska	439
16. Književna poročila	440
<i>Dr. A. Šerko; Dr. France Veber: Uvod v filozofijo. (Konec.)</i>	
17. Kronika	444
<i>Fran Albrecht: Drama. — Deutsch-südslawische Gesellschaft.</i>	
18. Nove knjige	448

„Ljubljanski zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 180 K, za pol leta 90 K, za četrto leta 45 K, za Italijo po 60 lir na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 18 K.

Odgovorni urednik: Dr. Joža Gionar.

Uredništvo ne vrača rokopisov, ki jih ni naročilo. — Upravništvo se nahaja v Sodni ulici št. 6.

Last in založba „Tiskovne zadruga“, z. z. o. z. v Ljubljani.

Tiska Delniška tiskarna, d. d. v Ljubljani.

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSJE O.

LETNIK XLI.

1921.

ŠTEVILKA 7.

MIRAN JARC:

TIHE PESMI.

I.

Zastrta so okna gradičev in vil zapuščenih,
tišine nad jezerom nič več ne drami klavir,
ki nanj ob popoldnevih trudnih od solnca
roki prebeli sta tipkali zveneča pisma ljubavna.

Kje je dekle zdaj, kam izdrhtela so njena pisma zveneča?
Ne daje odgovora pokrajina molčeča...
Nebo se le zlato smeji, smeji.

II.

Ne beli se na vrtu kraljičina, roža sred rož,
ne trosi v zamišljeni kraj se smeh mlade družbe,
v ozračje ne plove več vonjev mlačno sozvočje...

Čakajo, čakajo divno razceveli vrtovi...
kakor spomini pošumeva drevje.
Postoj: morda boš čul šepetanje davnih dni.

III.

Nekoč je pod balkonom dvorca v mesečini
vzdihaval kakor trubadur poet neznani
in tožil luni, česar smel ni njej.

A ona je žarela v družbi izbrani,
v dvorani bleskoviti, ki se v srebrnini
jezerski je zrcalila.

Skrivnostno pošumeva to vodovje,
kot da je vsrkalo šepeče vseh noči,
ki zdaj jih poznemu popotniku razkriva.

IV.

Prešerno drsi naš čoln po solnčni gladini...
Smeh, kriki, dovtipi zajedajo se v jezersko svetišče
nekdanjosti kakor krme ostrina v valčkov zrcalo.

Li slutimo težke odmeve, ki jih razkriva ta kraj,
ljubezni obljube, odpovedi, vzdihov obupa,
ki vgasnili so v šumotanju valov razigranih?

Prešerno drsi naš čoln po solnčni gladini...

V.

Le vi ste griči, gozdi... vedno isti,
le ti skrivnostno jezero si vekovito,
le tvoj smehljaj, nebo, je v sebi zaokrožen.

Mi pa s strmečimi očmi smo hip samo objeli,
vtelesili le srčno bol z besedo trudno,
z rokami koprnečimi le vzdih razpregli
smo po veseljstvu.

In rod za rodom se iz tebe vzpenja
o zemlja, rod za rodom v tebi izginja,
spet nov rod z mislimi vsemir prešinja.

Vse melodije, kriki, slutnje, sni —
odsevi ognja svetega, ki v tebi, človek tli.

em, et je to sploh poezija - ta prozaičen proizvod? Kje je x
metu - nje rana pima z
čet.: 14/9

IVO ŠORLI:

ZGODBE O NEKATERIH KRŠČANSKIH ČEDNOSTIH IN NEČEDNOSTIH. (Dalje.)

Toda to je grozno! Jakob in — lačen! Dirja sem, dirja tja, prosi tu, roti tam — «Obžalujemo — še sami nimamo!» In niti podpore nikake! In za nameček še — nov «pregled!»

«O, dobrodošli! Domovina torej ni čakala zaman!» se zareži polkovnik in ga zapiše...

Jakob — vojak! Celo vojak-vojščak?! Nikoli! Poreče, naj ga pošljejo v kak magacin, v kako mesarijo, pekarijo — on da je v civilu trgovec, prekupčevavec, kaj vem še kaj!

Ne vzamejo mu vsake nade, a najprej da se mora naučiti vsaj salutirati. Ko zna to, mu prinesejo puško. Jakob zboli, a tako nerodno, da mu zdravnik napiše recept na tri dni zapora. Šele po potrebnem pouku se upa spet potožiti, pa sme res tri tedne ležati in dobi potem «lažjo službo».

Zdaj ima vsaj nekaj prostega časa. In ga ne izgublja... Ne-prestano brede po mestu in okolici ter iztika, kje imajo še kaj tega, kje še kaj onega. «In imajo, hudiči!» tiho kolne. «Še vsega imajo: gnjati, izvrstnih klobas, jajec, vkuhanega sadja — kdo bi naštel! — čeprav je treba že tvojega nosu, da izvohaš! Ali kaj ti bo nos, če revež nimaš bora v žepu! O, Jakob, Jakob moj, kam sva prišla! Naposled so le imeli prav, če so te svarili! Kako življenje bi bilo zdaj, da si se prej zadovoljil z devetdesetimi kilami teže! Vse te dobrine tam zunaj bi bile naslada tvojemu telesu in ne samo duševna paša tvojim očem! —

Ali naš Jakob v tem hipu samo še sluti ne, da se bodo strnile ravno te poti v nekako predpotje njegove velike ceste navzgor. Naš Jakob namreč, skrit za grmom tam blizu, gleda ta hip v podčastniško kuhinjo svoje kompanije ter na tihem blagruje gospodo od dveh zvezd naprej. To je menaža, dà! Že, kolikor je predpisane, a kaj šele postranski priboljšek! O, da bi bil človek korporeal! In lahko bi bil — zakaj bi ne bil? — samo če bi siromak ne stal tu zunaj tako praznih rok! Kdo mu danes še verjame, da je bil trgovec? Trgovec, ki sam golta te pomije za prostake, drugemu pa še viržinke ne privošči!...

V tem trenutku je videti gospod narednik zelo hud! Ves čas premetuje in suva tisto košaro, ki jo je ravno postavil vojak pred njega. In zdaj se odpro vrata in se sliši tudi njegov glas: «Dam mu petdeset kron, pa mi prinese malo trave! Ali ste vsi samo sleparji ali tudi osli? Vsak dan je huje! Kaj bomo živeli od samih konserv? Vrag jih vzemi!»

Jakob ne posluša dalje. Že je razumel, da bije zdaj njegova usodna, njegova velika ura. Naj se zgodi, kar se hoče: zdaj ali nikoli!

In že je pri vratih in stopi pogumno naprej.

— Gospod narednik, pokorno prosim: poskusite z menoj! Ljudje niso krivi: domačini so nezaupni, in tujec pri njih ničesar ne opravi. Jaz pa poznam skoraj vsakega po imenu, in oni poznajo mene — jaz bi za petdeset kron prinesel najmanj petkrat toliko!

Narednik ga gleda. Potem počasi prikima in pravi:

— Prav! Poskusimo torej enkrat z vami. Toda, pazite se, če ne bo res! Tu imate sto kron in lahko takoj odidete. Evo, kar to košaro vzemite!

— Za sto kron bo košara premajhna — z vozičkom grem! vzklikne Jakob.

Zakaj res je navdušen. Že da je postavil vso svojo usodo na eno karto, kakor se reče, a niti dvomi ne, da se mu bo posrečilo. Govoril bo, kakor da mu je jezik z medom namazan, prosil, obetal: naj ne gledajo za prvič niti na mero, niti na ceno; ako zadovolji danes stotnika — stotnika poreče! — mu je zagotovljena vsa dobava za častniško in podčastniško kuhinjo, in sami vedo, da erar pošteno plača dobro in slabo, vzame pa vse. In naj se nikar ne boje, da bi izdal, ako kje kaj vidi — domač človek je in jih ne bo prodajal tujcu. In če bodo rabili kaj: kako oproščenje, kako podpore, kar si bodi, naj se le nanj obrnejo — celo pri polkovniku ima besedo kot tak!

Proti poldnevu pripelje Jakob zvrhan voziček. In kakih stvari! Nekaterih že cele mesece niso več videli.

Naredniku kar oči gorijo. Stemnijo se mu šele, ko nenadoma vstopi stotnik v kuhinjo. Toda Jakob bi zavriskal veselja, da mu gre sreča kar sama skupaj. Zakaj razume se, da tudi stotnik pri tolikem pogledu ne more ostati hladan in da ga še najprej zanima, kdo je, ki je zbral tak zaklad. Pa se vsa reč na licu mesta izvrši na Jakobovo največjo korist: zagotovljena mu je vsa dobava in eno prvih mest v kuhinji...

Nadaljevanje se razume skoro samo po sebi. Kakor pradavni nečak enakega imena po svetopisemski, pleza naš Jakob po svoji lestvi više in više: od kompanijskega do nekakega bataljonskega in celo polkovnega dobavljača; potem dobi še obskrbo ene, kmalu druge in čez mesec dni še tretje bolnišnice. In ko končuje vojna, izračuni, da bo živel s samimi obrestmi ob približno sto kilogramih teže natančno stointrideset let, pa naj se vse še za 2000 % podraži!

Nekoliko ga je imelo, ko so začeli krone premenjavati v drugorodni papir. In tudi neke govorice, še bolj divje so se širile. A kmalu je spoznal, da take stvari trosijo in tudi nanje verjamejo samo boljšeвики, ki niso pri čisti pameti ljudje.

In čeprav ni dosegel stotriintridesetih let, dosegel je svoj stotriintrideseti kilogram.

Pa ga že hoče pretehtati sveti Mihael, ko se veriga na tehtnici naenkrat utrga, in naš Jakob zleti v — — — —

Toda — ne! Zakaj rekli smo, da se ta povestica konča že na tem svetu.

(Dalje prihodnjič.)

STANO KOSOVEL:

IDILICA.

Solnce se smeje
skozi razmrežene veje;
z drobno piščalko na paši vesel pastir
piska v večer.

Solnce se niža,
tiho se s čredico bliža
dómu pastir; in na čelu ovac zvonklja
košček srebra.

Solnce zapade,
v srcu zbudijo se náde...
Mesec zasveti — kam krene pastir tačas?
k ljubici v vas.

*Bodi si —
dat: 14/7 921*

Dr. IVAN PRIJATELJ:

DUŠEVNI PROFILI NAŠIH PREPORODITELJEV. (Dalje.)

Po Primičevi dušni omračitvi se oklene Jarnik Kopitarja in uravna svoje delovanje po željah dunajskega slavista. Dne 29. aprila 1815. piše Kopitar Dobrovskemu: «Ravnikar v Ljubljani, Jarnik v Celovcu in Vuk v Karlovcih etc. — so moja edina tolažba za Cisdanubijce.»¹⁵³ Izmed mnogoštevilnih podučnih, pobožnih in slavističnih Jarnikovih del je za njegovo svetovno naziranje morebiti najvažnejša knjižica «Sber lepih ukov za floveniko mladino» (V Celovcu 1814.), za sestavo katere mu je Kopitar poslal češkega Ezopa¹⁵⁴ in najbrž tudi srbski Rajičev «Cvetnik». V tej knjižici se nam Jarnik razločno kaže kot prosvetljenega jožefinca, ki hoče podučevati narod, da ne bo med njim razširjenih toliko praznih ver in krivih pojmov o svetih rečeh, božjih potih itd.¹⁵⁵ V tem oziru sta v tem delcu zlasti zanimiva sestavka: «Rasgovor med enim fajmošhtram ino eno farmanzo od shegnanih rezhi» ter «Rasgovor med enim fajmošhtram ino eno kmetizo od boshjih potov.»¹⁵⁶ Jarnikova borba je torej veljala onim pojmom v mišljenju naroda, ki jih je razširjala in podpirala v ljudstvu po Jakobu Zupanu žigosana literatura «kochemlenih ver bab», to je, pietističnomistična molitveniška slovenska literatura raznih redovnikov zlasti v XVIII. stoletju, kapucinov (k temu redu je pripadal tudi nemški mistik Martin Kochem), frančiškanov, jezuitov ter avguštincev, katerih zadnji, najmarljivejši zastopnik je bil pri nas Marko Pohlin. Zoper to literaturo, ki je (kakor n. pr. kapucinec otec Rogerij v pridigi za Veliki petek) hotela natančno šteti, «kolk kapelz je Jesus preliu sa nafs», «kaj je ran prejeu», ki je v molitvenikih razširjala med ljudstvom različna prerokovanja o prihodnjih rečeh, o Antikristu in koncu sveta ter razna

¹⁵³ Ibid. I., str. 403.¹⁵⁴ Ibid., I., str. 386.¹⁵⁵ Scheinigg, l. c. str. 98.¹⁵⁶ Prim. dr. Ilešić, Srbski pisatelj Jovan Rajić in Urban Jarnik. ZMS., VIII., str. 165.

pisma, ki so jih bojda pisali razni svetniki iz nebes, ki je raznim «kroftnim» molitvam pripisovala po več tisoč let odpustkov (Pohlinov molitvenik ima molitev z 80.000letnim odpustkom!), zoper to literaturo so se borili vsi jožefinsko-prosvetljeni pisatelji in tudi vsi nabožni pisatelji janzenistično-resnega verskega pojmovanja.¹⁵⁷ Sicer moramo z drjem. Glonarjem priznati, da je bila «ta (redovniška) literatura nastala iz notranje potrebe globoko vernega naroda, ki je v težkih časih iskal duši hrane in srcu utehe»¹⁵⁸; tudi se je naivno-poetični genij naroda v teh duševnih produktih mnogo svobodneje razmahoval, nego v učenih skolaističnih, prosvetljskih ali janzenističnih produktih, vendar pa se mora reči, da je storila kultura velik korak naprej, ko je zatrla to — tudi v jeziku bolj ljudskim instinktom nego slovnici laskajočo literaturo in odprla naivno-poetični narodovi duši drugi, nevražarski nabožni in zlasti posvetni ventil. Posvetnemu pesništvu je stala ta literatura naravnost na potu, in značilno je, da se naša profana pesem razmahne šele v dobi prosvetljenstva.

Kakor Koroščem Jarnika, tako je dala tudi Goričanom prvega njihovega prepородitelja baš doba prosvetljenosti, zvezana z dobo romantike, namreč Valentina Staniča, banjskega in ročinskega kaplana, o katerem pravi Levec,¹⁵⁹ «da so bile njegove pridige vse drugačne, nego se slišijo v sedanjem času. Navadno nij hodil na prižnico, ampak opravljal je vse pred oltarjem, tudi se v svojem govoru nij strogo držal svetih rečij, ampak prešel je večidel proti koncu na kmetijske ali sploh gospodarske predmete; gospodarje je učil, kako, kedaj in kaj naj sejejo in sadé, gospodinjam je razlagal, kako naj skrbe za domačo živino, kako naj kruh peko in kako naj gojé otroke itd. Po opravi, posebno po večernicah, pa so zapeli kako novo pesem ter se je učili tako dolgo, da so jo vsi znali. Kako močno je petje ljubil, se vidi tudi iz tega, da se

¹⁵⁷ Prim. Fr. Rebol, Čas, III., str. 68, 72, 125 in 206.

¹⁵⁸ Dr. Glonar v Ljublj. zvonu, XXXVI., str. 508. — Podoben vzrok, kakor dr. Glonar, ali morebiti romantičen, srednjeveškemu katolicizmu prijazen razlog je utegnil imeti pred očmi Čop, ko je goriškemu Italijanu Saviu, želečemu se učiti slovenščine, pisal dne 31. januarja 1828.: «Die neueren Sachen von Raunika, Salokar etc. würde ich kaum anrathen; sie haben reine krainische Vocabeln (bis auf die willkürlich neugeschmiedeten), aber wenig krainischen Geist.» (Veda, IV., str. 113.)

¹⁵⁹ Levec, Valentin Stanič, V Gošici, 1873, str. 15. O Staniču je napisal (še nenatisnjeno) disertacijo dr. Joža Lovrenčič in rezultate svojih preiskav objavil v članku «Goriški memento». (Čas, XV., str. 68—72.)

je včasih o mraku fantom pridružil ter z njimi vred popeval; da, keदार so napravili ples, se je celo sam dva ali trikrat po plesišči zasukal.»

Z zopetno priklopitvijo «Ilirskega kraljestva» k Avstriji in ustanovitvijo «svete aliance» na dunajskem kongresu leta 1815. se tudi na Slovenskem zapro vrata za prosvetljeno dobo. V Avstriji zavlada pravi pravcati «predmarec», nad katerim sicer oficialno še vedno visi oblak jožefinizma, a takó, da pod tem oblakom živahno brsti in klije rimsko-katoliška restavracija. Na Slovenskem pa sedi posvetni in duhovski jožefinec samo še v uradih, sicer pa se na duhovskem polju razmahne bolj nego v prosvetljeni dobi — janzenist, dokler ga ne izpodrine pravo-
int. ples
 voverni katolik redovniškega Hoffbauerjevega kova, dočim se dvigne med laiki sijajni val naše klasične Čop-Prešernove romantike, oprte na svetovne horizonte in zasidrane v romantični umovalni filozofiji nemški.

Razmahu janzenizma pride prav ta okoliščina, da zasede dne 8. septembra 1816. ljubljansko škofovsko stolico Avguštin Gruber, mož, ki se je znal bolj prilagajati izpreminjajočim se razmeram časa, nego vtiskati jim svoj pečat. Sledeč prosvetljenemu duhu časa je bil izstopil leta 1783. iz avguštinskega samostana, se potem vzgojil v jožefinskem generalnem semenišču za duhovnika, prilagajoč se janzenističnemu¹⁶⁰ in pozneje svetoaliančnemu rimskemu verskemu gibanju s spretno upogljivostjo, ki jo Wurzbach karakterizira tako-le: «Stets mild und liebreich, selbst tief gläubig und eben darum gemässigt und gerecht gegen andere, that er Wunder in der Besiegung des hartnäckigsten Indifferentismus, nämlich solcher, die obwohl ohne Glauben, übrigens sittlich tadellos leben und dadurch allein ethisch schwächere zum Unglauben verleiten.»¹⁶¹ O tem možu, ki je postal čez osem let solnograški nadškof in kesneje najožji somišljenik kardinala Schwarzenberga, zmagujočega s pomočjo genijalnega Rauscherja, sporoča Kopitar Zoisu poleti 1816. privatno in sigurno vernejšo karakteristiko: «Njegova Svetost papež je imel baje pomisleke zaradi ljubljanskega škofa, ker pravijo, da je bil nekđaj framazon (kar rad
ube
genist
x. p.

¹⁶⁰ O Gruberjevem razmerju do janzenizma je poročal ljubljanski gubernski svetnik Mayr leta 1820. naslednje: «Man weiss es wohl, dass der Bischof diese Parthey nicht liebet, der er jedoch öfters nachzugeben für rätlich findet.» (ZMS., IX; str. 11.)

¹⁶¹ Wurzbach, Biogr. Lexikon, V., str. 378.

verjamem; sedaj je eden najprevidnejših prilagodljivcev, lavirerjev). Cesar se je pa zategadelj lastnoročno sporazumel s sv. očetom. Utrumque auctori ab idoneis auctoribus.»

Pod tem škofom je lahko zavladal še mnogo bolj vsemogočno, nego za časa francoskega medvladja, janzenist Matevž Ravnikar — v veliko korist razvoju slovenskega jezika. Po dunajskem kongresu je nastala splošna tožba, da duhovščina zaseda uradniška mesta študijskih resortov»;¹⁶² celo zvesti sotrudnik predmarčnega režima, Kopitar, je pisal že dne 26. maja 1814. Zoisu: «Žalibog da referirajo in glasujejo v študijskih zadevah sami duhovniki.» Slovenščina je profitirala od te okoliščine ne samo zato, ker so bili poleg maloštevilnih laičnih amaterjev takrat pri nas zlasti duhovniki oni faktorji, ki so se v širših vrstah zanimali za izobrazbo svoje materinščine, ampak še posebno zategadelj, ker je prišel sedaj na Kranjskem do odločilnega vpliva na šolstvo oni Ravnikar, ki bi se mogel imenovati praktični izvršitelj genijalnega Kopitarjevega načrta, tičočega se preporoda slovenskega jezika. V Ravnikarju je Kopitar našel vsaj deloma moža, kakor ga je bil v širšem obsegu odkril v Vuku za srbščino.

Svoj jezikovnopreporodni načrt je bil razvil Kopitar že leta 1808. v svoji slovnici, kjer je v naslednjih besedah opisal težave, s katerimi se ima v jezikovnem oziru boriti slovenski pisatelj, in nasvetoval te-le pripomočke, ki bi se dalo ž njimi v okom priti tem težavam: «... predstavimo si kranjskega pisca. Z osmim ali desetim letom je zapustil očetno slovansko ognjišče, da se vzgaja v nemškem mestu po Nemcih v nemškem jeziku za nemškega državnega služabnika. Sedaj mora svojo slovansko materinščino, ki je v tej starosti itak še ne obvladuje v njeni celoti, pridno pozabljati, da mu postane naklonjena vladarica Teutona. Naj se mi ne oporeka, da se v mestih vendar tudi kranjsko govori. (Trubarjevi nemčizmi) so cvetke iz mestne kranjsčine... Ti mestni otrobi so oni jezik, ki ga bodoči pisec čuje v letih svoje mladostne izobrazbe... Pogostejše občevanje naših kranjskih pisateljev s kmetom, posezanje po latinsko pisanih delih v svrhu prevajanja namesto po nemških, čitanje spisov v takih slovanskih narečjih, ki ne morejo ničesar vedeti o Nemčiji, popolni, a kritični in zlasti točni slovar in — namesto vsega tega stalna stolica kranjskega jezika na teologiji, to bi bila sigurna, nezmotljiva

¹⁶² Glej ZMS., IX., str. 236.

sredstva zoper to zlo! Posebno stolica bi razširila v celokupnem stanu duhovnikov kot ljudskih učiteljev (najizobraženejših in imajočih največ časa) ono navdušenje za lepi slovanski jezik, ki oduševlja doslej samo posamezne amaterje: s pomočjo takih učencev, ki so po svojem poklicu razdeljeni po vsej deželi, bi kranjski leksikograf kakor z mrežo zajel celotni besedni zaklad, in nobena beseda, nobeno reklo bi mu ne ušlo. Naši slovanski bratje na severu in jugu, ki nas imajo še za docela ponemčene in — mi sami bi ostrmeli nad svojim izdavnim podedovanim bogastvom. Kmalu bi mrgolelo dobrih kranjskih knjig vsake vrste!¹⁶³ Za stolico slovenskega jezika, o kateri je vedel, da je že med leti 1795.—1797. pod Debevcem obstajala na ljubljanskem bogoslovju in izza prvih devetdesetih let tudi v Pragi in Požunu za češčino in slovaščino, se je Kopitar neprestano potezal in jo večkrat omenjal v pismih Dobrovskemu in Zoisu. Sčasoma je upal dobiti poslušna ušesa tudi pri vladi. Dne 1. junija 1814. je pisal Zoisu, da ga ravnatelj dvorne biblioteke, dvorni svetnik Ossolinski, pri vsaki priliki odlikuje in da ga ljubijo tudi starejši soksriptorji, «v kolikor to zavisi od njega», nadaljujoč: «Ko bom enkrat imel glas v zboru dvorne knjižnice, bom mogel kaj prispevati k ustanavljanju in izboljšanju slovanskih šol v Avstriji; na ta način dobim delokrog, ki si ga želim in ki si mu upam delati čast.»

V zmislu teh Kopitarjevih načrtov je stopil v akcijo daroviti učenec dunajskega slavista, Ravnikar, študijski ravnatelj v Ljubljani, ki si je bil globoko k srcu vzel gori navedeno mesto v Kopitarjevi slovnici. Dne 10. avgusta 1815. je ljubljanskemu guberniju predlagal ustanovitev take stolice, in s cesarskim odlokom z dne 15. decembra 1815. je že dobila ljubljanska bogoslovna javna učilnica slovenščine, prostovoljno dostopna za vsakogar in obvezno za bogoslovce in vse one, ki poslušajo poduk v kmetijstvu. O Veliki noči dne 16. aprila 1817. je pričel s predavanji na tej stolici Metelko, semeniški duhovnik in Ravnikarjev učenec, po verskem nazoru epigonski janzenist. Ves vesel je javil Kopitar Dobrovskemu dne 23. marca 1817.: «... cathedram carniolanam jam habent a paschate, docet Metelko (Dolenc), Ravnikari discipulus, optimae spei.»¹⁶⁴ A Ravnikar si ni bil vzel k srcu samo Kopitarjeve najsrčnejše želje po ustanovitvi stolice za slovenski

¹⁶³ Kopitar, Grammatik, str. 53—56.

¹⁶⁴ Istočniki, I., str. 424.

jezik, ampak tudi njegovo kategorično zapoved, da mora slovenski pisateli vzeti svoj jezik k m e t u iz ust, ne pa meščanu. V tem oziru je on sam praktično — Kopitar je bil samo genijalen teoretik! — v roke vzel pionirski prapor, začel pisati svoje nabožne knjige glede izrazoslovja in zlasti tudi glede dikcije in skladnje kolikor mogoče tako, kakor govori preprosti seljak na deželi. Na tak način je postal Ravnikar oče slovenske proze. In za njim ni šel samo njegov prvi učenec Metelko, ampak tudi Jerin, Burger, Zalokar, Potočnik ... cela dolga vrsta nabožnih pisateljev in pridigarjev. «Kmaló je prišlo kajt dobro pisanih slovenskih bukev na dan, in duhovni govori na prižnicah so bili prosti gnusne soderge in v lepši in čistejši slovenščini zglasovani.»¹⁶⁵

Vsi ti možje so bili od prvega do zadnjega strogi, rigorozni — janzenisti, izvzemši njih daljnega protektorja — Kopitarja. Ta se je že v začetku drugega desetletja XIX. stoletja pogosto norčeval iz janzenizma Zupana, najučenejšega pristaša te verske struje, zdaj pa se je — dasi je bil iz Zoisovega kroga in po svoji naturi skozi in skozi humanist — v tem desetletju dunajskih redemptorističnih pridigarjev rahlo približeval ligurijancem, vendar pa nikakor še jezuitom, čakajočim v ozadju, da vzemo v roke dediščino Hoffbauerjevih restavracijskih katolikov. Dne 27. marca 1816. se Kopitar še jako značilno izpoveduje Zupanu: «Equidem si extremo opus est, malo janseniticum, quam laxisticum; sed — virtus est medium vitiorum, et utrimque reductum!»¹⁶⁶ Iz te izpovedi vidimo, da je bil Kopitar še vedno pristaš zmerne «zdrave sokratične filozofije» in samo v skrajnem slučaju, ako bi se moral izreči za kakšno krajnost, pripravljen: stopiti rajši na stran janzenistov, nego jezuitov. To ali ono krajnost v naziranju je bil pripravljen priznati samo v slučaju, ako bi se zanj izrekel vladar («imperii causa»). Iz tega razloga je tudi pozneje stopil na stran jezuitov, ko je njih stranka zadobila moč pri vladi. Pravoveren in popoln pristaš naših janzenistov torej Kopitar ni bil, pač pa so janzenisti šli za njim črez drn in strn, ne samo v tem, da so mu tako sijajno udejevali omenjeni dve točki njegovega življenjskega programa glede poduka in pisanja slovenščine, kakor mu ga je lepše udejeval samo še Vuk glede srbščine, ampak tudi v tem, da so si ž njim vred nad deset let

¹⁶⁵ Marn, Jezičnik, IX., str. 4—5.

¹⁶⁶ Istočniki, II., str. 267. — Zadnja polovica stavka je citat iz Horaca (Epist. I., 18, verz 9).

ubijali glave, kako bi iznašli za Slovence, novi nekombinirani črkopis, ki naj bi ga potem prevzeli še drugi katoliški Slovani Avstrije. Ta črkopis, nekak večnji Kopitarjev «konjiček», je imel postati vidno znamenje in nekaka završitev Kopitarjevega avstroslavizma. — Kopitar je neprestano silil v Dobrovskega, da bi mu ga pomagal iznajti in sankcionirati, a brez uspeha; končno je leta 1820. ob priliki Dobrovskega poseta na Dunaju, pozval tja kopico slovenskih svojih pristašev, med njimi tudi Metelka. Tako je nastala metelčica, ob kateri sta se imela skoro ostro spoprijeti dva okusa in dva — svetovna nazora. 405

A preden sta trčila drug ob drugega Kopitarjeva politika v zvezi z epigonskim kranjskim verskim janzenizmom ter filozofskoliterarni, svobodni in posvetni romantizem Čop-Prešernov, je poizkusil napraviti sunek proti janzenizmu faktor, o katerem se je mislilo, da je na Slovenskem že za zmerom mrtev, kateri pa je faktično imel po kratkem neuspehu zavladati čez par desetletij v zvezi z naraščajočo enako strujo v Avstriji po vsem Slovenskem. Ta faktor je bil stari meniški, jezuitski, frančiškanski, kapucinski itd. katolicizem, ki je bil zatrl našo reformacijo, ki je gospodoval v naši katoliški dobi in bil v osebi Marka Pohlina legel v grob, nad katerim sta si roke podala zavladavša prosvetljenost in janzenizem. V grobu s tem katolicizmom so ležali razni katoliški redovi, njega nositelji, zlasti jezuiti. Edini frančiškani so še životarili na tem grobu in poizkušali v pridigah — P. Paskal Škrbinec! — in igricah — Kopitar pravi: «vodeviljih» — rahlo opozicijo zoper «freigeiste, frejvirce, frejvirstvo»¹⁶⁷ in modrijanstvo. . . Takrat je na Dunaju začel zmagovati p. Hoffbauer in utirati pot redemptoristom ali liguorijancem, predhodnikom jezuitov, sveta Stolica je leta 1814. zopet obnovila red očetov jezusovcev, francoska restavracijska literatura Chateaubrianda, de Maistra, de Bonalda, Ballancha, za katero so stali jezuitje, je začela na razvalinah revolucij in vojn slaviti lepoto in moč rimske legitimite, Metternich, glava «svete aliance», se je začel približevati Rimu in je končno leta 1821. dovolil jezuitom vstop v Avstrijo. Okoli Hoffbauerja se je na Dunaju tesnila ne samo konvertitska nemška romantika iz Metternichove dvorne kancelije, ampak ob njem se je zbiral v večernih urah tudi krog univerzitetnih dijakov, med njimi oni Rauscher, ki je leta 1819. po več urah, prebitih s Hoff-

¹⁶⁷ Prim. Marn, Jezičnik, XXIII., str. 32.

bauerjem v molitvi in meditaciji, sklenil Bogu služiti «ne v mračni pobožnosti, ampak v milem, ljubkem veselju». Takrat se je tudi na Slovenskem pojavilo par malih Hoffbauerjev z različnim namenom, da razdere in razrahlja vezi strogega janzenizma z vedrim, socialnim, «laksnim» naukom jezuitov in drugih redovnikov. Prvi slovenski Hoffbauer se je imenoval Mihael Hofman in je bil že starejši mož. Sredi XVIII. stoletja se je bil izšolal pri jezuitih in je postal kanonik v Novem mestu. Tu je preveč prijateljeval s frančiškani, s čimer ni bil zadovoljen njegov predstojnik, jožefinski prošt Peršič. Za časa francoskega medvladja, ko je bil novomeški kapitel odpravljen, se je potikal po raznih gorenjskih župnijah. V dobi, ko je bil moral tudi na Kranjsko že prodreti glas o delovanju dunajskega ljudskega apostola, je začel tudi Hofman med leti 1818.—1826. v Kranju in pri frančiškanih v Ljubljani prirejati ljudske misijone ali duhovne vaje.¹⁶⁸

— Drugi slovenski izraziti ljudski apostol, ki se je poizkusil kakor Hoffbauer na Dunaju proti jožefincem udejestviti na Kranjskem proti jožefincem in janzenistom, je bil Friderik B a r a g a. Svojo kariero je pričel podobno kakor Rauscher in jo končal docela drugačno. Kot jurist dunajske univerze je namreč tudi on pripadal k dijaškemu krogu Hoffbauerja, zahajal k temu redemptoristu na razgovore in k izpovedi. Kakor Rauscher je tudi on prestopil od juristarije na bogoslovje. Leta 1823. je postal duhovnik. V svoji prvi kaplanski službi v Šmartinu pri Kranju je poizkusil v duhu dunajskega svojega učitelja obnavljati oni način verskega udejestvovanja, ki sta ga bila pred štiridesetimi leti odpravila jožefinizem in janzenizem. Ustanovil je bratovščino «srca Jezusovega» in organiziral versko vnete ženske v družbo «kronaric Matere Božje». Pri prvi bratovščini je imel za pomagača nekega črevljarja iz ljubljanskega Gradišča, v drugo pobožnost pa je sprejemal članice sam in jim posojal svojo rokopisno knjižico «Bukvize kronarz Matere Boshje». Tem članicam je tudi kupoval črne, višnjeve in bele rute, da je ž njimi izpodrival rdeče. S tem je seveda nastopal pravitako proti «mesenosti», kakor so to delali oni janzenisti, ki so postajali moralno vedno mrkejši in strožji, odkar je ob njih strani kopnelo njih prejšnje zavezništvo, jožefinsko prosvetljenstvo. Toda janzenisti so bili zoper vsak vnanji pomp, ceremonijalni in socialni verski hrušč in trušč, oni so hoteli,

¹⁶⁸ Prim. dr. Gruden, Janzenizem v našem kulturnem življenju, Čas, X., str. 188.

da si človek krepi svojo vero v srcu, ne pa v vnanjostih bratovščin in organizacij. Zato so odobraval, da je jožefinizem odpravil vse bratovščine in jih reduciral «nur auf eine, nämlich jene der thätigen Nächstenliebe». A Baraga je bil mnenja, da je bilo s tem odpravljeno nekaj, «kar je bilo dobro, in uvedeno marsikaj, kar ne nadomesti starega dobrega», kakor se je izrazil v preskavi, ki mu jo je naprtil jožefinski škof Wolf.¹⁶⁹ Wolf takrat najbrž še ni vedel, da tudi že na Dunaju v Metternichovi dvorni kanceliji izpodriva ta jezuitska Hoffbauerjeva struja, ki jo tu med vnetimi ženskami uvaja Baraga, prejšnje državno verstvo jožefinizma. Par let pozneje je v Zupanovem slučaju že nastopil v intencijah te smeri, ki jo je tu v Baragu preganjal! Baraga je stopil v pot pač v zavesti, da ne bo imel pri tem drugega zoper sebe, kakor kvečjemu skromni frančiškanski red, v katerem edinem je že nad štirideset let za silo životarila ta verska struja.¹⁷⁰ Glede karakteristike Wolfa v Zupanovi pravdi pa sem mnenja, da se škof-jožefinec v tem slučaju ni postavil po robu najučenejši glavi slovenskega takrat še splošnega janzenizma tolikanj iz tega vzroka, ker je morebiti začutil, da je začela v Metternichovi kanceliji pihati jezuitska sapa, s katero je kesneje l. 1850. — kakor smo videli — tudi on potegnil, marveč Zupanu je kot eleganten svetovnjak (kakeršen je bil Wolf v vsem svojem nastopu) najbolj zameril njegovo v obleki in občevanju nemarno čudaštvo.¹⁷¹ Do dvajsetih let dalje so se sicer tudi že naši duhovniško-uradniški jožefinci v tajnih aktih borili zoper «sektantski duh»¹⁷² mračne, člo-

¹⁶⁹ O škofu Wolfu je pisal dne 10. aprila 1824. Čop Terleju: «Zum Bischof von Laibach ist ernannt worden — der Gubernial-Rath Wolf von Triest — kaj fe ti sdi? Pa fhkoda ko bi govoril, fej vem de ravno tako milifih, kakor jejt.» (Objavil Žigon v «Carnioli», I., str. 217.)

¹⁷⁰ Baragov župnik Kalan je Wolfu poročal, da je bil Baraga zapeljan «nur durch frömmelnde Weibspersonen, den bekannten Schuster von der Gradischa-Vorstadt, meistens aber durch das gegebene Beispiel des Franziskaner-Convents zu Laibach». (Glej moj članek «Baraga med jožefinci in janzenisti» v «Zborniku» MS., IX., str. 13.)

¹⁷¹ Prim. Wolfovo poročilo (ibid., str. 17—19), v katerem se mož šele na drugem mestu obrača zoper Jahnova dva učbenika, ki ju je Zupan že dolgo rabil pri svojih predavanjih, pristavljajoč, da to ni prav, ker ju je «vlada po pravici odpravila».

¹⁷² Za «sektante» niso prejšnji jožefinci nikoli smatrali janzenistov, kakor niso svoje verske smeri smatrali za posebno avstrijsko državno cerkev; sedanji Metternichovi jožefinci so že toliko «rimski», da govoré o «sektantstvu» svojih nekdanjih zaveznikov.

vekomržne stranke, ki težko blaži in kljubuje nalik angleškim prezbiterijancem, istotako malo se ozirajoč na spoštovanje postavne cerkvene kakor tudi najvišje državne oblasti, razen če jo morebiti rabi v svoje svrhe». ¹⁷³ Janzenista Zupana ni obsodil tolikanj Wolf, temveč dunajska študijska dvorna komisija, katere poročevavec, profesor dogmatike Pletz, je sicer res pristavljaj, da se škof Wolf trudi, da odpravi kranjski janzenizem, ¹⁷⁴ a ljubljanski policijski predsednik Sicard je prihodnje leto referiral na Dunaj glede škofa nekaj čisto drugega: «Velik del tukajšnje duhovščine se nagiblje na stran janzenistov. Ti so si izkušali polagoma pridobiti tal, kar se jim je tudi posrečilo, ker je bil knezoškof popustljiv ob času, ko so si nekateri dovolili, delati mu očitke c njegovem brezhibnem vedenju, in ni dovolj poudarjal svojega neodvisnega stališča. Dajal je namreč izpočetka soareje, h katerim je vabil tudi dame. Zavoljo tega so mu delali nekateri grajalne očitke, ki jih je tudi vpošteval s tem, da je soareje opustil. Ker pa je prirejal knezoškof še vedno slednji večer v svojem stanovanju partijo na karte, katere se udeležujejo vsak dan grofica Stubenberg, grofica Lichtenberg in upokojeni major Eschermann, je dal s tem zopet priložnost za nove opazke, katere se sicer ne delajo knezoškofu naravnost v obraz, pač pa se razširjajo pod roko in se pečajo s škofovim intimnim razmerjem do grofice Stubenberg, in kakor se je dognalo, so nekateri tako predrzni, da ne imenujejo te dame nič drugače, kakor škofica». ¹⁷⁵

392 Iz vsega tega vidimo, da Gruber in Wolf, oba ljubljanska škofa 20ih in 30ih let, torej dobe, v kateri so pri dunajskih centralnih uradih zamenjavali prosvetljene jožefince, nekdanje prijatelje janzenistov, vedno bolj pravoverni možje rimskega kova, nista mogla odločno nastopiti proti janzenizmu, prvi kot «lavirer» in nekdanji framazon, drugi iz ozirov na svoje privatno življenje, dasiravno sta bila že oba «Rimljana», seveda v prvi vrsti «dunajska».

398 V Baragovem slučaju iz leta 1828. je škof Wolf nastopil v zmislu še starega, neizpreobrnjenega jožefinizma. Barago je namreč premestil za kaplana v Metliko med najmrkejše janzenistične duhovnike, ki so ga dejansko preteпали ¹⁷⁶ in suvali, vsled česar je

¹⁷³ Zbornik MS., IX., str. 10.

¹⁷⁴ Ibid., str. 27.

¹⁷⁵ Veda, I., str. 70.

¹⁷⁶ Prim. Benkovičev spis v «Voditelju», IV., str. 501.

za Ameriko
 vneti Hoffbauerjev učenec zapustil domovino in odšel misijonarit Indijancem v Ameriko. V istem času je drugi Hoffbauerjev učenec, Rauscher, bil že glavni svetovavec Metternichov in je šel že velikim častem (vseučiliškega profesorja, cesarjevičevega vzgojitelja, škofa in kardinala) in še večji vlogi, namreč vlogi premagavca jožefinizma, nasproti. Baraga ni zapustil na Slovenskem sicer nobenih direktnih učencev, samo nekaj knjig (med njimi dolgo časa najpopularnejši slovenski molitvenik «Dušno pašo»), a deloval je v Avstriji njegov součenec iz Hoffbauerjeve šole, Rauscher, in primerno vplival tudi na naše bogoslovne študije, iz katerih je skoro izšel mož, ki bi se mogel imenovati posreden Baragov učenec — Luka Jeran. Ta mož, v katerem se je posebil duh Rauscherjevega konkordata, je pravi premagavec jožefinizma in janzenizma na Slovenskem. In samo pri popolni neobdelanosti zgodovine slovenskega duševnega, filozofskega in religioznega razvoja se je moglo dogoditi, da so se v naši znanstveni literaturi¹⁷⁷ poizkusili imputirati janzenistični nagibi in elementi baš onemu možu, ki je ž njimi pri nas najradikalneje pometel.

Preten vstopimo v svetišče najlepšega in najvišjega — dasiravno bolj akademskega, ne širokega in v ljudske mase ne segajočega — pokreta slovenskega duha, Čop-Prešernovega romantizma, se prestavimo v duhu v začetek dvajsetih let prejšnjega stoletja in si dajmo na podlagi dosedanjih naših ugotovitev račun o konstelaciji takratne naše duševnosti. Prosvetljenstvo je bilo l. 1819. s Zoisom in Vodnikom umrlo. Prvotni visokoumni janzenizem Herberstein-Japljev, ki je nekdanj, zatopljen v svoja religiozna doživljanja, oprta na francosko portroyalsko literaturo in po prosvetljenstvu očiščena od primesi popularnih koncesij ljudskim instinktom, dobro izhajal s prosvetljeno Jožefovo doktrino, je z jožefinizmom vred kopnel. Kot samotni njegov preostanek je štrlel še edini Zupan, podoben čudaški, neotesani gori učenosti, v slovensko javnost in čakal, da se spopade z oficialnimi zastopniki cerkve in ž njih vladnimi pokrovitelji, že precej razjožefiniziranimi prilagodljivci. Janzenizma je bilo sicer še vse polno na Slovenskem, ta to ni bil več Francoz, ampak pravi pravcati Kranjec, ni bil več individualni, filozofsko izšolani vernik, ki se je opt ob

¹⁷⁷ Prim. dr. Grafenauerja Zgodovino novejšega slovenskega slovstva. I., str. 148, in še posebej istega pisatelja članek «Jeranov problem», Dom in svet, XXX., str. 12. — Pravilnejšo sodbo o Jeranovem razmerju do janzenizma razvija dr. A. Ušeničnik v «Času», XI., str. 98—119.

sv. Avguščina po robu postavljaj jezuitskemu univerzalizmu. Tedanji naš kranjski janzenist je bil prejšnjega našega francoskega janzenista epigon, ki si je bil ohranil iz visokih duševnih darov svojega prednika edinole kulturno najnesimpatičnejšo lastnost, moralno tesnosrčnost, izpremenivši jo v mrki zelotizem. Edino simpatična in kulturno velepomembna je bila vloga, ki jo je slov. janzenizem vršil v Kopitarjevem imenu in njegovem načrtu vzkresitve Slovencev kot naroda. Kakor vemo, se je Kopitarjeva formula glasila: Slovenec je samo še kmet, pa kaplan in župnik, torej duhovnik; zatorej naj poslednji vzame kmetu iz ust pristni in nepokvarjeni jezik, ga naj soglasno s Kopitarjevo slovnico spravi v gramatično pravilni sklad s staroslovenščino in drugimi slovanskimi jeziki, obogati in osveži literaturni jezik na podlagi vseh slovenskih dialektov (Kopitarjeva jezikovno «zedinjena Slovenija»!), in v tem jeziku naj piše samo to, kar zanima kmeta in kar kmet rabi. Kopitar je za svojo osebo pač mislil, da potrebuje preprosti seljak poleg nabožnega slovstva tudi nekaj posvetne literature, v prvi vrsti one, ki jo je sam snoval od pamtiveka, in ki se nam je ohranila kot narodno blago. Njegov najposlušnejši učenec, Vuk Karadžić, je prevedel v prosto srbščino sv. pismo ter nabiral in izdajal narodne pesmi in pripovedke. Slovenski učenci dunajskega pokrovitelja pa so stvar razumeli v zmislu svojega janzenistično-epigonskega obskurantstva in so mislili, da potrebuje slovenski kmet samo molitvenikov in kvečjemu še kakšnih utilitarnih kmetijskih bukev. Narodno blago je v Kopitarjevem zmislu malce nabiral edini prosvetljeni janzenist Zupan, obskurantski¹⁷⁸ janzenisti pa so se v posvetnem slovstvu povzdignili kvečjemu do kakšne moralistične basni ali do istotake Krištof Schmidove «male povesti». — Tretja duševna struja, redovniška, je delovala bolj z govorno, nego pisano besedo, s pridigami, bratovščinami, socialnimi pobožnostmi in se je pri teh prireditvah in v molitvenikih, izdanih kot pomagala za te prireditve, posluževala pokvarjenega vulgarnega jezika brez slovničnih ambicij.

¹⁷⁸ «Obskurantski» ni nikakšna psovka, kakor je svoj čas menda mislil dr. Lončar, ocenjujoč moje stališče nasproti drju. Mahničju in njegovi kulturni struji na Slovenskem (prim. «Veda», IV., str. 459, predzadnji stavek). To je literarnozgodovinski terminus technicus za kulturne delavce in struje, predpisujoče ljudskemu ali narodnemu pisatelju za merilo in ravnilo, preko katerega ne sme stopiti — zgolj mišljenje in okus ljudskih mas.

To niso bila tla, ki bi bila iz njih organsko zrastle visokoumna posvetna literatura in vzcvetla poezija. Da je takratno slovensko duševnost ipak visoko in sijajno vzbočil poetični val, je moral priti sunek od drugod in zraven je morala ta sunek v našo dušo lansirati mogočna individualnost. In res je prišel ta sunek iz antike in filozofske nemške romantike; podelil pa ga je naši narodni psihi Matija Čop in izoblikoval France Prešeren.

Čopovo glavno zanimanje tvorijo jeziki, vendar ne — in to je razloček med njim in Kopitarjem — jeziki kot stavba sama na sebi, marveč jeziki kot shramba človeškega duševnega ustvarjanja. Bolj nego jezikoslovje zanima Čopa literatura. O Kopitarju skoraj ne vemo, dali je kdaj hodil v gledališče. Čop pa že v prvem ohranjenem nam pismu, ki ga piše nekaj tednov po svojem prihodu na dunajske visoke šole, poroča, da je rad zahajal že kot ljubljanski gimnazijec h gledališkim predstavam, da je na svojem popotovanju na Dunaj porabil poldrugodnevni odmor v Gradcu v to, da je tam videl tri predstave, ki jih z značilno kritično samozavestjo označuje kot dolgočasne. Tudi prvi dunajski vtiski, ki jih sporoča svojemu ljubljanskemu profesorju Ramovšu, se tičejo gledališča in literature. Veliko manj ga zanimajo ostale znamenitosti Dunaja, o katerem pravi, da mu «ne bo tako skoro popolnoma všeč». Zaupnih duš pogreša, sam sebi se zdi kot v gozdu drevo med drevesi, ne zanimajočimi se drugo za drugo. Med sodijaki ni inozemcev, na katere se je najbrž veselil, da bo lahko občeval z njimi pri svojem razsežnem jezikovnem znanju, prinešenem iz Ljubljane. Zato živi «povečini zase in za knjige», obiskuje obe javni in dve izposojevalni knjižnici in vedno bolj se mu zdi, da «zanj ne bo lepšega življenja, kakor tiho življenje kaplana na deželi». Pri dobri, stari kranjski mamicu stanuje, živeč od instrukcij, ki so se takrat na Dunaju lahko dobile.¹⁷⁹ Zdi se, da Čop ni sledil samo materini želji,¹⁸⁰ ko je po enoletnem dunajskem študiju l. 1817. vstopil v ljubljansko bogoslovnico, ampak svoji misli, da bo mogel v «tihem življenju kaplana na deželi» živeti med knjigami, med edino družbo, ki mu je bila po srcu. Večjih družeb v podobi stalnega gostilniškega omizja, veselih družeb, posvečenih dovtipu, poeziji in — vinu, se je Čop izogibal in vina

¹⁷⁹ Zbornik MS., VI., str. 170—171.

¹⁸⁰ Prim. Levec, Odlični pesniki in pisatelji slovenski. Zvon, V. (1879), str. 99.

sploh ni pil. Ko je bil po prihodu iz Lvova že eno leto v Ljubljani profesor, je pisal dne 7. julija 1828. svojemu italijanskemu prijatelju Saviu v Benetke: Zdravnik «mi svetuje, da se moram bolj gibati in malo vina piti pri obedu (kar sem sicer po navadi opuščal) in več občevati z ljudmi (svèt, ki ga morem tukaj težko izpolniti, ker nimam tukaj nikogar, čigar družčina bi mene ali kogar bi moja družčina posebno zanimala . . .)»

Čop je poznal eno veliko strast, namreč strast za študij in knjige. Kot dunajski dijak je že l. 1817. razen v univerzitetni biblioteki in izposojevalnicah mnogo tičal zlasti v tamkajšnji dvorni knjižnici,¹⁸¹ ob kateri priliki se je brezdvomno osebno seznanil tudi s svojim znamenitim rojakom, skriptorjem Kopitarjem. Kot profesor lvovske gimnazije je porabil takoj prve vélike počitnice l. 1823. v to, da je popotoval na Dunaj študirat v isto knjižnico literaturo.¹⁸² Že jako zgodaj je začel tudi sam nakupovati knjige in zbirati svojo lastno knjižnico. V ta namen je obračal vsak vinar, ki mu je preostajal od njegove plače. Da si poveča svoj fond za nakupovanje knjig, je tudi prevzemal poduk v jezikih po privatnih hišah. O svojem profesorjevanju na Reki pravi sam, da mu je nakladalo mnogo šolskih opravil, da pa je kljub temu «moral žrtvovati še nekatero uro privatnemu podučevanju, da si kupi vsaj nekaj najpotrebnejših knjig, katerih nedostatek je tam močno občutil».¹⁸³ Na Reki je bil za stanovanje in hrano domači učitelj v hiši nekega Tomašiča (brata takratnega dalmatinskega gubernatorja), čeprav je bilo njegovi tihi naturi «otepanje z otroki jako težavno».¹⁸⁴ Lvov je bil zanj vabljivo mesto; ne samo zato, ker je imelo to mesto «univerzo, akademijo, dve gimnaziji itd. in 50.000 prebivavcev, med njimi znatno plemstvo in bogato trgovstvo», ampak tudi zato, ker bi si tam vsaj z jezikovnimi lekcijami lahko mnogo zaslužil.¹⁸⁵ Kot profesor in kesneje bibliotekar v Ljubljani je dajal Čop raznim osebam privatne ure v najrazličnejših jezikih. Dne 13. januarja 1832. piše Šafaříku, da je zamenjal v Ljubljani službo humanitetnega profesorja za bibliotekarsko, za «ein mir mehr zusagendes Geschäft».¹⁸⁶ A to mu je bila samo po

¹⁸¹ Veda, IV., str. 225.

¹⁸² Ibid., 105.

¹⁸³ Ibid., 103—104.

¹⁸⁴ ZMS., VI., str. 173.

¹⁸⁵ Ibidem.

¹⁸⁶ Prim. tudi Veda, IV., str. 108.

nagnjenjih, ne pa po dohodkih ugodnejša služba; zakaj tudi v tej službi je bil primoran, izgubljati mnogo časa z jezikovnimi lekcijami. «Sedaj dajem eno francosko lekcijo po nemško in eno italijansko po francosko pri tukajšnjem [ljubljskem] gubernatorju . . . eno angleško po nemško in eno nemško po italijansko (neki Rimljanki), vsako po 3 ure na teden in bom moral prihodnjič prevzeti še eno angleško po angleško (s sinom tukaj živečega Angleža), človek izgubi s tem veliko časa in nima bogve kaj od tega. In tako komaj utegnem, da bi kaj pametnega delal, posebno ker rad porabljam znatni del svojega časa za lastno čitanje . . .»¹⁸⁷ Denar, ki si ga je tako služil, je uporabljal predvsem za nakup knjig. Dne 7. julija 1828. je pisal Saviu: «Za lepe knjige, ki ste si jih Vi nakupili v Benetkah, Vas zavidam. Jaz za svojo osebo pač še vedno izdajam mnogo denarja za knjige; sedaj jih naročam z Dunaja, sedaj iz Lvova, sedaj iz Trsta.»¹⁸⁸ Kot strasten zbiratelj in požiratelj/knjig je bil Čop znan vsem, ki so bili ž njim v dotiki. Dne 8. marca 1828. mu je pisal njegov ožji rojak Golmajer iz Istre: «Kakor razvidim iz Tvojega pisma, si še vedno tako zateleban v knjige, kakor si bil.»¹⁸⁹ To njegovo glavno strast zbada tudi znani Prešernov sršen:

«V Ljubljani je dehur, ki noč in dan žre knjige,
od sebe pa ne dá najmanjši fige.»

Kot človek, ki se rajši pomenkuje s knjigami nego z ljudmi, je bil Čop bolj zase premišljujoča natura, uživajoča življenje in njega lepoto bolj v destilirani obliki literarno fiksiranih misli in čuvstev, nego v neposrednem konkretnem doživljanju od osebe do osebe, od ust do ust. Umevno je, da so imela na takega človeka, ki je živel bolj v sebi nego v svetu, njegova duševna razpoloženja večji vpliv, nego ga imajo po navadi na človeka, ki ima odprte čute za pestre pojave vnanjega sveta. Odtod se dá razlagati, da piše Čop nekemu že dne 1. marca 1820., torej še pred svojim odhodom v svojo prvo službo na Reko: «. . . es ärgerte mich, dass ich mich so sehr von meinen Launen beherrschen lasse».¹⁹⁰ Pretežno bivanje in zaposlenje v abstraktnem svetu je povzročalo, da je bil

¹⁸⁷ ZMS., I., str. 120—121.

¹⁸⁸ Veda, IV., str. 382.

¹⁸⁹ Čopova zapuščina v ljub. licejki.

¹⁹⁰ Koncept pisma v zapuščini.

precej otopel za menjajoče se realne dogodke obdajajočega ga sveta, ali da je bil — kakor zatrjuje sam o sebi na več mestih¹⁹¹ — «raztresen». Od preobilnega recipiranja ni lahko prehajal k produciranju, lastnost, ki jo je z avtokritično strogostjo imenoval «lenobo in nagnjenje do odlašanja». Dne 13. januarja 1832. je pisal Šafaříku: «Jaz sem pravzaprav nekoliko len človek, ki delo rad odlašá.» In 15. oktobra istega leta se je obtožil istemu adresatu: «Jaz sem len, raztresen človek in odlašam vse na jutri, od poletja na zimo.» A v svojem zadnjem pismu Šafaříku z dne 26. februarja 1834. se je izrazil o svojem značaju, dejanju in nehanju takole: «To zimo živim v takšni raztresenosti — zaposlenost tega ne morem imenovati — da nikakor ne morem priti do kakšne pametne stvari. Razen biblioteških oprávkov ne delam drugega, kakor da dajem jezikovne ure, vsak dan približno pet ur, ki mi pa jemljejo z letanjem tja in nazaj najmanj sedem ur časa.» Dalje piše Čop Šafaříku, da si mora to zimo — najbrž ravno za nakup knjig, mogoče tudi za vzdrževanje študirajočih dveh bratov in sestre Marije, ki mu je gospodinjala — zaslužiti s temi urami več, nego znaša njegova plača. Potem nadaljuje, da bi si bil potrební denar zaslužil tudi z literarnim sodelovanjem pri dunajskih «Jahrbücher der Literatur», ko bi se ne bil zaradi «Čbelice» in metelčice sprl s Kopitarjem, dostavljajoč za njegov značaj jako karakteristične besede: «... woraus ich mir freylich um so weniger mache, da mir das halbe Faulenzen der Sprachmeisterey besser behagt,* und am Ende auch einträglicher ist. Von literarischem Ehrgeiz aber findet sich ohnehin in mir nicht ein Funken.»¹⁹²

¹⁹¹ ZMS., I., str. 100, 124, 130.

¹⁹² Ibidem, str. 130.

(Dalje prihodnjič.)

C. G.

ŠE ENA MURNOVA.

Med starimi papirji sem našel naslednjo pesem Murnovo:

KRAJNSKA ROMANCA.

Iz Uraha proti Ljubljani kočija drči,
Kranjski pridigar v nji — Primož Trubar sedi

Z gospo svojo, z družino v nji Trubar sedi,
Navdušenja, sreče oko mu žari —

Ah, v naročje ga svoje Slovenci sprejmô,
Vsi stanovi deželski srcé mu odprô —

Reševal duha njih tem ložje bo spon,
Vodil v Kanaan — drugi Jozva on —

Resnica, glej, vstaja iz dolgih mu sanj,
Le Tiffern in Ungnad sta ver'vala vanj!

Polovica življenja ni préšla zaman,
Nad Kranjsko začel se je svitati dan ...

*

Proti Tubingu iz Ljubljane kočija drči,
Pregnanik v nji — Trubar Primož molči —

«Čuj Trubar, čuj Trubar, ti si prekucuh,
Kaj tvoja ljubezen, ko Lutrov si duh!

«Vas tacih nihče nas spon rešil ne bo,
Sam nadvojvoda Karol te črti močno,

«Sam nadvojvoda Karol zapreti te da,
Tak nevarna nam Kranjcem ljubezen tvoja —»

In Trubar?

Žene v daljino Nemško ga strto srcé,
Ne vidi več nikdar te Kranjske svoje.

. . . . ov.

Sodeč po rokopisu in velikih začetnicah pred vsakim verzom izvira pesem iz prve začetniške dobe Murnovega pesnikovanja. Mogoče iz leta 1895., ko je v «Ljubljanskem Zvonu» izšla Cankarjeva romanca «Ungnadovi gostje», na vsak način pa, preden je postal Zvonov urednik Aškerc, ki je vpeljal male začetnice, torej pred letom 1899.

C. GOLAR:

CERKOVNIK IN SVETA BARBARA.

I.

«Sinoči je grmelo, grmelo, in kar strah me je bilo. Oh, Barbara se je morala šele tresti, oh, Barbara, ki je ženska, in četudi je sveta devica in stoji v cerkvi in v znamenjčku. Grmelo, grmelo — — —»

Cerkovnik Andrej je peljal voziček po razjedenem, peščenem klanecu ter govoril sam s seboj. Majhen in sključen se je vpregel v oje in vlekel navzgor po robatem kamenju, ki je molelo z ostrimi robovi iz ilovičaste zemlje.

«Sedajle bom pa kar povprašal Barbaro po zdravju in tako. Seveda jo je bilo strah. Takšen vihar pa sodra in blisk povrhu. Še mene je imelo, ki sem napol slep in ves mator, pa se vendar bojim.»

Vrhu klanca je stalo znamenje, in cerkovnik Andrej je pustil voziček ter stopil k Barbari, ki je naslikana na platno stala v izdolbini, ovenčana z rožami in trakovi. Šel je z roko čez njen obraz, preden se prekriža, in takrat ga je stresel mraz.

«Kako? Ali ne vidim prav?» so zamrmrale njegove splahnele ustnice. «Kaj pa je s teboj, Barbara, o ti ubožica, oh, oh!»

Globoko iz srca je privrel cerkovniku zadnji vzdih, z obema rokama se je oklenil znamenja in se zgrudil na kolena pred podobo.

«Barbara, ti Barbara, oči so ti vzeli, oh, razbojniki, pogani! Ali jih nisi znala udariti, ali jih nisi znala zaznamovati s slepoto! Ali je to mogoče?»

Vstal je drgetaje in je iznova otipal Barbaro po obličju. Ves je bil bled in je čisto od blizu pogledal sveto podobo. V resnici: Oči ni bilo. Ponoči je moral priti nekdo in je z nožem izrezal Barbari pogled.

«Joj, joj! Barbara, uboga Barbara! Zakaj pa nisi poklicala mene na pomoč, zakaj si pustila, da te je hudodelec oskrnil in ti iztaknil oči! Barbara!»

Pogledal je naokrog, na vas in cesto in polje, in čudil se je, da stoji vas, da stoji svet, ko se je zgodil ponoči tak velik greh,

takšno hudodelstvo. Mislil je, da bi moralo vse izginiti in se pogubiti, gora bi morala z ropotom narazen, preklati bi se morala zemlja in požreti hudobneža.

«Barbara, samo enkrat odpri usta in mi imenuj tistega, ki te je tako nakazil! Tak, kakršen sem, star in slaboten, grem tja in mu poplačam krivico, katero ti je storil. Roka se mi trese, in slabo vidim, ali ne bi miroval prej, da ga doženem in ti ga privedem na golih kolenih.»

Pokleknil je pred znamenje in se zatopil v molitev. Siv in nadložen je povetil glavo in se sklonil v dve gubi, le včasih je dvignil oči in s prsti je potegnil po sliki, kakor bi pričakoval, da se zarastejo izrezane oči.

«Oče naš, in ti, sveta Barbara, ne daj, da bi se norčeval iz tebe brezbožnik in krivičnik, kjer je, tam naj ga zgrabi tvoja jeza, da bo skesan in ponižan padel pred te.»

Ko je vstal, mu je bil obraz še bolj žalosten in obupan. Snel je podobo s stene in držeč jo pred seboj je korakal nazaj proti vasi in je pel slovesno in počasi:

Sveta Barbara, nebeška tolažnica,
v vseh rečeh mogočna naša priprošnjica,
ti z banderom vodi nas v nebo,
kjer trobente angelske pojo.

Sivina pomladnjega jutra se je izgubljala pred rumeno in rožasto zarjo, ki je pljuskala okoli srebrnih oblakov na izhodnem obzorju. Bohotno zeleno klasje je bilo oškropljeno z roso in se je nizko sklanjalo nad razori, in škrjančki so že brodili po meglah visoko v zraku.

«Sveta Barbara, ko zagrome kanoni,
ti se milostno k vojščakom revnim skloni,
ognja večnega odreši nas,
gledati nam božji daj obraz!»

Cerkovnik Andrej je prišel do svoje bajte in je videl nekoga na pragu.

«Oj, žena, gorjega se nam! Na kolena in moli! Tudi sosedom povej in vsakemu beraču, ki pride v vas: molite, molite!»

S praga se je odmotala ženska postava in je med nizkim drevjem, ki je senčilo vrt in hlev, prijadrala k cerkovniku.

«I, Andrej, kaj pa se je zgodilo, da imaš tako velike besede? Saj si ves iz sebe, kot da je udarila strela v cerkev, in nekaj prenašaš, da te je čudno videti.»

«Maruša, slišala boš nekaj, česar še nisi nikoli: Sveti Barbari v znamenjčku so iztaknili oči, in zdaj jih več nima. Lahko pogledaš, kar je očitno vsemu svetu.»

Cerkovnik je kimal z glavo in je šel v vežo. Obup je bil v njegovih besedah, kot da se je odrekel vsemu veselju na svetu in čaka sedaj kazni in trpljenja za greh.

«Križ božji, Andrej, kdo pa je to storil?» se je zavzela Maruša in sklenila roke, in njen obraz, rjav in zgubančen, se je podaljšal.

«Ne vem. Tega ni zapisanega, nikjer ni zapisanega, in zato ne vem, ali je bil eden ali jih je bilo deset. Mogoče, da je bil tisti cigan, ki je sinoči kľel skozi vas, ker mu župan ni dal večerje in prenočišča. Lahko je bila tudi ciganka, ki je pri nas jedla kislo mleko in se je potem dala zapreti v hišo.»

«Joj, joj, ali misliš, da pride kazen?»

«Kako ne bi mislil? Zdaj nas je videla Barbara in je prosila za tiste, ki so bili njeni prijatelji. Ali zdaj nas ne bo več videla, in če pride ogenj in voda ali grom z nebes — ni je več prijateljice, ki bi nas videla. Zato sem jo prinesel v hišo. Tam bom molil pred njo, klečal bom, in tudi ti boš klečala in molila, tako dolgo, dokler ne izpregleda.»

Odprl je duri v nizko, zakajeno čumnato z dolgim drogom pod lesenim stropom in majhnimi okroglimi okenci.

«Pozdravljena, sveta Barbara, v naši hiši! Majhna je, ali za té je v njej še zmeraj dovolj prostora. Tukaj boš stala v kotu in luč ti bo gorela, in sveti Andrej, moj patron, ti bo delal družbo. Pozdravljena! Žena, pozdravi najinega gosta!»

Resno in s povzdignjenim glasom je govoril cerkovnik, kakor je slišal čestitega in sivega gospoda župnika, kadar je stal na prižnici in vzpodbujal verne in grešne zemljane k pravičnemu življenju.

«Oh, Andrej, kako pa danes govoriš, kot bi bil zmešan —»

«Baba, tiho! Kadar se gre za sveto Barbaro, takrat ni nikoli preveč svetih besed. Nikoli! In posebno še danes, ko je zadela svetnico nesreča.»

«Oh, saj ne sliši, in tudi nič je ne boli; le meni verjemi, da bo vseeno, če malo manj pridigaš.»

«Ježeš, bodi tiho, Maruša, ali ne veš, da nisva sama? Da je v hiši sama sveta Barbara, devica oslepljena? Nič več ne vidi naših solz, zato moramo govoriti in moliti, da nas sliši in usliši. Drugače gorjega se nam!»

Cerkovnik je naslonil podobo k steni in šel s prsti iznova čez njen obraz. Otikal je iztrgane oči in poljubil tisto mesto.

«Ne zameri meni, prelepa gospa in svetnica! Ne, jaz nisem kriv in ne vem za tistega hudobneža, ki ti je izruval oči. O, ko bi vedel! Ne miroval bi prej, da ti ga privedem v maščevanje. Navdahni me, da bom videl in vedel, Barbara!»

Nagnil je glavo k podobi in jo objel z obema rokama, ki sta drgetali od razburjenja:

«Tudi jaz slabo vidim! Stori, da bova oba izpregledala, jaz in ti, in veliko bo veselje v moji revni bajti. Takšno bo veselje, kakor bi sam Gospod sedel za mojo mizo in lomil in užival moj kruh. Žena, daj blagoslovljene vode!»

«Katere bi ti dala? Ali Blaževo ali od svetih Treh kraljev? Mislim, da je trikraljeva močnejša.»

Tudi ženi se je oblil obraz s svetim strahom in spoštovanjem. Hodila je po prstih in s sklenjenimi rokami po hiši, kakor bi bil v resnici v gostih velik božji ugodnik. Prinesla je veliko steklenico in jo postavila na mizo.

«Zdaj te poškopim in blagoslovim s to močno sveto vodo v imenu Boga očeta in sina in svetega duha, amen. Bodi zahvaljena, ti sveta devica, ker si sprejela nase iste bolečine, kakor jih sam trpim, bodi pozdravljena v moji hiši, katero si povišala s svojim prihodom! Moliva, žena, moliva! Oče naš, ki si v nebesih —»

II.

Pred podobo svete Barbare je gorela luč, in vsako jutro in vsak večer sta klečala pred njo cerkovnik in njegova žena. Velika in lepa devica je stala na platnu; v rokah je imela palmo, na glavi deviški venec in zamaknjena je bila v nebesa, kjer je stal na rumenih oblakih Jezus s križem v rokah. Ogrnjen je bil z višnjevimi plaščem in opasan z ognjeno rdečim pasom.

«Kaj ti pravim, Maruša», je dejal cerkovnik svoji ženi, ko je napravil križ in sedel k večerji. «Verujte, in boste izveličani, verujte, in boste videli. Zdi se mi, da že bolje vidim, in zjutraj me tudi oči ne bole. Saj že kar vidim sveto Barbaro, in tudi njej se oči celijo. Ali veš, kakšne neusmiljene so bile rane njenih oči,

izkopane z žebljem ali dletom, in sedaj se komaj še opazijo, in skoraj se zarastejo, in izpregledal bom jaz in Barbara.»

«Vse je mogoče, Andrej, in Bog daj in sveta Barbara, da bi izpregledala. Ona ima še hude in globoke rane, ali zate ne vem. Sam praviš, da bolje vidiš —»

«V resnici! Le trdne vere je treba, in slepci bodo izpregledali in nemci zaslišali in izpregovorili.. Žena, molitev oblake predere, in ni stvari, ki bi je ne dosegla. Tudi čudeži se gode še zmeraj.»

Cerkovnik je gledal z zaupanjem predsé in tresla se mu je v roki velika lesena žlica.

«Takole že kar dobro vidim. Skledo vidim in vem, da je v njej repa s kašo. Tudi tebe vidim. Zdiš se mi nekam mlada, Maruša, skoro ravno takšna, kot si bila pred tridesetimi leti. Ti presneta reč.»

«Glej, glej, kakšne se pa iznebiš», je zagodla Maruša. «Ti le bodi vesel, saj se tudi meni zdi dobro, ker praviš, da vidiš. Šla bi potlej kam na božjo pot, celo na jezero bi šla k Mariji.»

«Ti, nikar tako ne govori! Da te ne sliši sveta Barbara. Tisto je res, da je Marija devica vseh devic, ali zdaj imamo Barbaro v hiši. In ne bilo bi ji prav, če bi ji ne zaupala in se zatekala drugam.

«Ohtana, tako natančna pa menda spet ni, da bi gledala na vsako besedo. Saj se je tudi njej slabo godilo na svetu. Z volovskimi žilami so jo topli, da je bil ves život le ena bolečina.»

«Vse, kar je prav,» je dejal zamišljeno cerkovnik. «Ne maram, da bi se pritožila tudi čez naju; dokler je pri nas, morava lepo ravnati ž njo. Revica je slepa in hudo trpi, zdaj ne more nazaj v znamenje, na dež in mraz. Toliko časa jo morava imeti, da izpregleda —»

Žena je gledala moža nekoliko začudena. — Saj je bil zmeraj čisto pameten, tudi zdaj se ji njegova govorica ni zdela nespametna, pa vendar je bila drugačna kot navadno. Nikoli ni dvomila o sveti Barbari, ki je bila gotovo velika svetnica, ampak ona je bila v nebesih in ne v njuni bajti. Tam v kotu je stala samo njena podoba, ki pa je mogoče znala tudi delati čudeže, zato se je cerkovnikova žena pokrižala in pobožno pogledala nanjo. In prestrašila se je skoraj, češ, da njeno zaupanje v svetnico ni dosti veliko in močno, ker se je morala premagovati v srcu, da ni začela na glas dvomiti. Popravila si je ruto na glavi in je rekla nato:

«Če misliš, da bi bilo dobro, pa prižgi še eno svečo. Saj grem sama ponjo v cerkev; tudi jaz nočem, da bi se tako ali tako potožila.»

«O, je že vse dobro, na delavnik je dobro. V nedeljo, ne rečem, gori lahko dvoje sveč. Ali se ti ne zdi, da je danes posebno lepa naša Barbara?» Cerkovnik se je veselo zasmehljaj in se pokrižal po jedi.

«Meni se zdi takšna kot včeraj.»

«Le dobro poglej! Njena lica poglej, kako so rdeča. Jaz jih dobro vidim, čeprav imam kratek pogled, in njen plašč poglej, ki je ves žametast, kakor se v pesmi pravi: ves je v portah, ves je zlat. Zares, Marušica, še zagledal bi se kmalu vanjo.»

Cerkovnik se je nedolžno zasmel in je prijel ženo za rame, ki se je ozrla nanj z veselim očitanjem, češ, saj še ni tako star moj ubogi mož, še zmerom se rad pošali. Odvrnila mu je:

«Oh, saj vem, da rad po drugih gledaš, ampak to pot si se zmotil. Le poglej, kam gleda Barbara. K svetemu Andreju, tvojemu patronu, ki ima tudi lepo rdeča lica in zlato zarjo okoli glave.»

«I, to že privoščim svojemu patronu, da bi se le tako naredilo, da bi bilo dobro za moje oči. Oh, poslej bi šele spoštoval ubogo svetnico, mojo slepo gostjo.»

Cerkovnik je majal z glavo in ko se je dotaknil svetnice, je vstal izza mize:

«Jutri je nedelja, dobro, da se spomnim. Oltar svete Barbare v naši cerkvici je ves v pajčevinah. Tja morava, da ga lepo očistiva, in tudi rož je treba na oltar. Ali ni nekdo v veži?» je vprašal, ker so se zaslišale stopinje. Takoj nato so se odprle duri in v hišo je pogledal očrnel in razbrázdán obraz stare ciganke:

«Dober večer, mati, ali imate moke, smo gladni,» je zaprosila z jokavim in zategnjenim glasom ter je stopila bližje. Bila je zagrnjena z okajeno ruto, raztrgana srajca ji je visela od komolca.

«Ti si ciganka», je nenadoma zakričal cerkovnik nad njo. «Čakaj, povej, ali si ti, ali si ti...» je vpil in šel proti njej, «ali si ti oslepila sveto Barbaro?»

Ciganka je zazijala in se umikala proti steni. Zbala se je cerkovnikovega glasu, drhtečega in ubitega, njegovega neznanega, čudnega prašanja, ki ga ni razumela.

«Nič nismo videli,» je odgovorila presekanó in je suvala z levico od sebe.

«Ti si bila, baba, ali nisi bila pri nas oni dan, ali nisi z žeb-
ljem — —»

«Nisem, nisem, oče, jaz sem uboga ciganka, ki sem izgubila
svoje ljudi.»

«Ta ni bila pri nas,» je dejala tudi Maruša in je gledala ne-
zaupno staro ciganko.

«Nisem, nisem, dajte moke.»

Stiskala je pod pazduho sveženj cunj, mahala z rokami in se
naglo ozirala po klopi, na peč, po policah in skrinji. Obračala
se je na levo in desno in vrtela glavo, da so se ji kratki, kot oglje
črni in po dimu smrdeči lasje usipali na čelo.

«Dajte, dajte za Juliko, za Saro —»

«Ali znaš moliti, baba?» je vprašal cerkovnik trdo in odločno.

«Znam, joj, znam po naše, kot cigani —»

Visoko je razpela in sklenila roke, vzdignila oči in ostala
kakor zamaknjena.

«Po krščansko moli, ako znaš! Tam v kot poglej in moli pred
njo, ki so jo oslepili tvoji ljudje.»

«Joj, joj, koga so oslepili?» je vprašala ciganka, prestrašenih
in široko razprtih oči.

«Ali ne vidiš? Tam je sveta Barbara. Pa ti si druge vere,
zato kar pojdi! Sveta Barbara ne mara tvoje molitve, ki si od
tistih ljudi, ki so križali Jezusa in njej iztaknili oči. Pojdi!»

Ciganka je gledala okoli in iskala, kje je tista, ki je oslepljena.
Cerkovnik jo je prijel in potisnil skozi duri.

«Le pojdi in povej jim, ki so to storili, da ne bodo gledali
božjega kraljestva, ampak bodo pahnjeni v notranjo temo, kjer
je jok in škripanje z zobmi,» je pristavil s pridigarskim glasom.

Ko je odšla, je vzel pušpanovo vejico in je poškrupil hišo s
trikraljevo vodo. In na glas je molil litanije:

«Kriste, usmili se nas!»

III.

Cerkev na griču za vasjo je bila majhna in krita z lesenimi
deščicami. Nizka in s starinskimi slikarijami na stenah je imela
samo en oltarček za sveto Barbaro, h kateri so se zatekali stari
kmetje, da jo poprosijo za srečno zadnjo uro.

«Kako je zdaj vse drugače in lepše,» je dejala Maruša. «Ali
se ti ne zdi, kakor bi se malo smehljala Barbara. Zares je bilo
prav, da sva njen oltar sprašila, in rože se ji tudi podajo. Saj je

skoraj takšna, kot bi šla na ohcet, ali ne, Andrej? ...» je vprašala. Stala je sredi cerkve in pogledala moža, ki si je brisal oči.

«Ne vem, ampak zdi se mi, da mi je pajčevina padla v oči. Kar naprej se mi solzé in še pečejo me povrhu. Pa bi zares rad natanko videl. O, kajpak, že vidim! Smeje se, naravnost mene gleda in se smeje. Ta je pa lepša od najine ubožice, ki je doma slepa.»

«Jej, Andrej, pozno je že in midva sva tukaj. Če pridejo cigani, saj nama bajto odneso.»

«Kar šla bova, kar šla,» je dejal cerkovnik. «Doma pa zopet lahko malo prebereš od svetnice, saj je tako lepo branje. In danes se spodobi, danes. Nedelja je in prav je, da ji damo čast.»

«Kje sem že nehala?» je vprašala žena Maruša in vzela bukve v roke, ko sta že sedela doma za mizo.

«Tam no, kjer se bere o tistem poglavarju —»

«Tam, tam — čakaj — Pog-la-var Mar-ci-jan pa ji je dal vsa oblačila potegniti z života in tako slečeno je ukazal skozi vse ulice mesta gnati.»

«Kako si že rekla?» jo je prekinil cerkovnik. «A Barbari se je to primerilo?»

«Seveda, saj o njej berem. — K Bogu se je tedaj obrnila in ga v ponižnosti prosila, naj ji dá oblačila, da ne bo nečisto poželjivim očem nevernikov v zasramovanje. In glej, čudež!»

«Ha, čudež! Tisto preberi, le natanko in vse o čudežu!»

«In glej, čudež! Čudovita bliščoba je zdajci ves njen život v podobi belega oblačila obdala in jo rešila vsega zasramovanja —»

«O, Maruša, tako bom še videl kot riba, saj Barbara zna delati čudeže, in dobro je, da sem se k njej zatekel, in jo vzel pod streho. Le naprej beri, ali pa poišči tam, kjer se bere o njeni smrti —»

«Ker pa je očitno — ne, tukaj ni — —»

«Naprej, malo naprej bo,» je dejal cerkovnik, ki je znal skoraj na pamet cele bukve.

«Že imam,» je rekla Maruša. «Ka-kor ne-dolž-no jagnjece je pokleknila, veselo odkrila svoj vrat in podala glavo očetu, kate-remu se je od krviželjnega veselja roka tresla, ko je meč zasuknil in lastni hčeri glavo odsekal.»

«Oh, ti krvolok, ti rabelj,» je srdito zakričal cerkovnik. «Takšni ljudje so bili na svetu, in celo lastni oče!»

Iz oči so mu tekale solze, se svetile in tekale po licih.

«Saj sem ti rekel, Maruša, da se bo zgodil čudež,» je dejal drugo jutro cerkovnik Andrej. «Jaz ti vse vidim, četudi se danes nekako noče napraviti dan.»

Maruša je osupla gledala in poslušala moža. Kako le govori, si je mislila. Saj je že minila osma, in solnce je že zdavnaj izšlo, čeprav je skrito za oblaki.

«Ti pa si zmeraj dvomila, nevernica, z glavo si zmajevala in nisi zaupala sveti Barbari. Na, zdaj vidiva oba. Le poglej njene oči, popolnoma so zarasle in zaceljene, kot da se jih ni nikoli dotaknilo železo. Ali ni to očiten čudež?»

Žena se je žalostno smehljala, zakaj njen mož Andrej je ogledoval podobo svojega patrona in božal njegov obraz.

«Le dobro poglej, kako so lepe in čiste oči naše Barbare. Zdaj vidiva oba enako dobro.»

«Enako dobro,» je vzdihnila žena. Vedela je, da je njen mož popolnoma slep.

MIRKO PRETNAR:

V HIŠI.

Skozi okna v našo izbo diše mrak.
Sediva ob peči in čutiva, kako gorak
nama zrak ovija lica, roke, misli.

V teman se plašč zavilo je drevo stoječe ob robu,
komaj prižgane so zvezde pleto vanj; kot v grobu
je tiho vse; še besede so najine plašne.

Stric iz svoje pipe puha, dim ovija glavo,
in lovi se med lasmi mu in se kot v zabavo
zvija v zraku, čudne nama razpredajoč spomine.

Morda če bi sam bil, bi me bilo strah;
morda če bi sam bil, bi ga bila strah;
ko se tiho kakor mačka skozi okna plazi v izbo mrak.

Kaj ste rekli
čet: 147

PROF. Dr. R. NAHTIGAL.

MATIJA MURKO.

(O priliki šestdesetletnice njegovega rojstva.¹)

Slovenski, a zlasti tudi slovanski javnosti dobro znani učenjak slavist univ. prof. dr. Matija Murko praznuje letos šestdesetletnico svojega rojstva. Rodil se je 10. februarja 1861. leta na Drsteli pri Ptujju, na tistem vzhodu slovenskega jezikovnega ozemlja, iz katerega je izšla ne le cela vrsta odličnih poznavavcev slovenskega jezika, kakor so bili n. pr. Anton Murko (rojen 1809. pri Sv. Rupertu v Slovenskih Goricah), Stanko Vraz (1810), Oroslav Caf (1814.), Davorin Trstenjak (1817.), Božidar Raič (1827.), Josip Šuman (1836.), Maks Pleteršnik (1840.), Anton Raič (1845.), Jakob Sket (1852.), Josip Lendovšek (1854.) i. dr., temveč tudi slavna slavista prvaka Franc Miklošič (1813.) ter iz bližnjega hrvaško-kajkavskega sosedstva Vatroslav Jagić (1838.). Prof. M. Murko spada nedvomno med naše najboljše slaviste sploh, pa naj je to že starejša generacija po Miklošiču z Matijo Valjavcem (1831.), Gregorjem Krekom (1840.) in Stanislavom Škrabcem (1844.), njegova s Karolom Štrekljem (1859.) in Vatroslavom Oblakom (1865.), ali pa tudi katera poznejša. Njegov pomen sega seveda daleč preko ozkih mej slovenskih znanstvenih interesov, a njegova pot preko več znamenitih univerz se more primerjati le še z Jagičevo.

Ko je naš slavljeneec vseskozi odlično prešel srednje šole v svoji štajerski domovini, na Ptujju in v Mariboru, je prišel l. 1880. kot devetnajstleten mladenič na dunajsko vseučilišče, kjer si je izbral za svoj specialni studij slavistiko in germanistiko ter pri-

¹ Članek o prof. Murku je razširjen slavnostni govor, ki ga je pisec gornjih vrst govoril kot Murkov kolega v Gradcu dne 10. marca 1917. l. o priliki Murkovega poziva in odhoda na Lipsiško univerzo. Kratke životopise so dosedaj objavili češki «Ottův Slovník naučný», ruski «Enciklopedičeskij slovar' Brokgauza-Efrona», dr. K. Glaser, «Zgodovina slovenskega slovstva», IV, 194, «Godišnjak» srpske krajevske akademije, XVIII (1904) ter T. St. Grabowski, Dr. M. Murko i jego dotychczasowa działalność naukowa, Kraków 1909. Na razpolago so bili piscu tudi neki osebni podatki prof. Murka. V slovníku je kot leto rojstva pomotoma navedeno «1860».

423 merjalno jezikoslovje in tako postal učenec svojega slavnega ožjega rojaka Franca Miklošiča, znamenitih germanistov Richarda Heinzela in Ericha Schmidta ter etnologa Friedricha Müllera. Posebno ozki slušateljski stiki so ga vezali, kakor je samo ob sebi umljivo, z Miklošičem, ki ga je tudi pritegnil na pomoč svojim tedanjim delom, n. pr. pri izdaji etimološkega slovarja slovenskih jezikov (1886.). Zato ni čuda, da je slavljencev prvi spis v Ljubljanskem Zvonu l. 1886. bilo lepo in navdušeno napisano poročilo «o Miklošičevih novejših delih» (Ljublj. Zvon, VI., 248, 300). Že preje pa se je o priliki Miklošičeve sedemdesetletnice l. 1883. kot učenec in voditelj dunajskega slovenskega dijaštva — bil je predsednik akademičnega društva «Slovenija» — z veliko erudicijo in spretnostjo potegnil v pravdi o hrvaškem jeziku za svojega učitelja ter napisal v vrsti podlistkov v «Slovenskem Narodu» «Poslanico hrvatskemu akademičnemu društvu ‚Zvonimir‘ v Beču», ki je izšla tudi kot posebna brošura. Hrvaška mladina se namreč ni hotela udeležiti Miklošičeve slavnosti, ker je v svojem nepoučenem šovinizmu mislila, da je Miklošič v svojih delih zatajil «hrvaški» jezik. Za slavljencevo mišljenje je v njej (str. 31) posebno za današnji čas zanimiv odstavek: «Ali hrvatska mladež greši tudi proti ‚hrvatsko-slovenski zajednici‘. Da se pa tendenca tega spisa sploh kakor naslednjih vrstic ne razume krivo niti od Slovencev niti od Hrvatov, razglša njih pisalec, da spada k najprepričanjšim zastopnikom te ideje in da se mu zdi potrebno in se ve da tudi mogoče, da se počasi oni proces, kateri je Hrvatom in Srbom dal jeden književni jezik, razširi tudi na Slovence.»² — S svojim učiteljem Miklošičem se je bavil Murko še pozneje nekolikokrat: posvetil mu je lepo študijo o njegovih mladih in vzgojnih letih (1898.) ter napisal dva nekrologa (1891.). Nekaj manjših zapiskov o njem ima tudi še «Ljubljanski Zvon» (1891. in 1893.).

L. 1886. je Murko dovršil svoje univerzitetne študije ter postal deležen redke časti, da je bil promoviran «sub auspiciis imperatoris». Pri svečani promociji je predaval o pomembnosti tujk v jezikih z njih kulturno-historičnim ozadjem (Die Bedeutung der Fremdwörter, Wiener Zeitung 1886., Nr. 43, 44), kar nam kaže veselje do etimološkega in pomenoslovnega dela, katerega zanimanja se je navzel pri Miklošiču in katero je še nedavno zopet

² Razstavljeno tiskano že v originalu.

pokazal s krasno oceno novega etimološkega slovarja slovanskih jezikov E. Bernekerja (Deutsche Literaturzeitung 1914.). Prim. tudi oceno Gebauerjevega staročeškega slovarja (ravnotam, 1904.) ter razpravo o «suženj» in «mukà» (Wörter u. Sachen, I., 1909.).

Po doseženem doktoratu je nastopil Murko l. 1887. poldrugoletno potovanje po Rusiji v znanstvene svrhe, da se še dalje vglubi v ruski jezik in književnost ter si nabere raznovrstnega znanstvenega gradiva. Prepotoval je Rusijo v različnih smereh ter z odprtim očesom in razumno glavo pazljivo motril vse tamošnje življenje, kar se vidi iz «potnih spominov in vtiskov», objavljenih l. 1889. v «Ljubljanskem Zvonu» pod naslovom «V provinciji na Ruskem». Ruskim problemom je stopil še bližje po svoji vrnitvi, ko je postal referent za slovanske časopise v dunajskem vnanjem ministrstvu, pa je umevno, da je bil mnogo pozneje, leta 1907./1908., ravno on poklicani recenzent knjige Poljaka Maryana Zdziechowskega o osnovnih problemih Rusije («Ljubljanski Zvon» 1907. in «Österreichische Rundschau», XII.). Poleg omenjenega časopisnega referata je Murko po svoji vrnitvi prevzel še mesto učitelja ruskega jezika na javnem zavodu za vzhodne jezike, pozneje tudi na konzularni akademiji, ter mesto učitelja slovenskega jezika na zavodu «Theresianum». Obenem je postal središče in duša vsega slovenskega in slovanskega društvenega življenja tedanje dobe na Dunaju. Pri tem mu je zlasti dobro služilo njegovo čudovito praktično znanje vseh glavnih slovanskih jezikov, kar je posebno med slavisti zelo redka prikazen. Tudi pisal je v raznih slovanskih jezikih, kakor slovenskem, srbsko-hrvaškem in češkem.

Z vrnitvijo na Dunaj pa se pričinja pri Murku seveda tudi razsežnejše in mnogostransko znanstveno delovanje, katerega prva doba sega do časov habilitacije za docenta slovanske filologije na dunajski univerzi (1897.). To delo se je gibalo nekako v štirih smereh, tičoč se 1.) slovanske starejše literarne zgodovine, zlasti srednjeveške povestne književnosti in nje prehajanja od naroda do naroda; 2.) slovenskega jezika in njegove književnosti; 3.) kritičnega dela v Jagičevem «Archivu» za slovansko filologijo, ter 4.) informativnega dela o raznih Slovanov se dotikajočih vprašanj na različnih straneh. Poleg tega se vidijo tudi že priprave za habilitacijski spis. Občudovati moramo veliki razmah, ki ga tekom nekolikih let dvigne med najodličnejše in najbolj mnogostranske slaviste.

Pri dunajski akademiji znanosti je izšel l. 1890. važen spis o «povesti sedmerih modrijanov pri Slovanih» (Die Geschichte von den sieben Weisen bei den Slaven, Sitzungsber. der phil.-hist. Classe, CXXII), s katerim si je pridobil priznanje tako izbornega poznavavca srednjeveške literature, kakor je bil Gaston Paris. O isti stvari nadaljuje v «Radu» Jugoslavenske akademije v Zagrebu (Bugarski i srpski prijevod knjige o sedam mudraca, Rad C), ter v «Zeitschrift für vergl. Literaturgesch.» (Beiträge zur Textgeschichte der Historia septem sapientium, Neue Folge, IV.). S to snovjo je v zvezi «roman Apolonija, kralja tirskega» in dr., s katerim se bavi l. 1891. in 1892. v Jagičevem «Archivu» (Die russische Übersetzung des Apollonius von Tyrus und der Gesta Romanorum, Archiv, XIV in prim. tudi XIII). Tu zasleduje tudi starejše literarne severnoslovanske, češko-poljske in poljsko-ruske stike. Pozneje je priobčil o podobni snovi razpravo «Zapadna epistola o nedelji v južnoslovanski književnosti» (v Zborniku, izdanem v čast Jagičeve sedemdesetletnice), posebno pa je mogel govoriti o tem še v knjigi o starejših južnoslovanskih književnostih (1908.). Vse omenjene razprave se odlikujejo po svoji literarno-historični primerjalni in tekstno-kritični metodi.

Poleg njih pa je postavil naš slavljeneec v ospredje svojega znanstvenega zanimanja takoj spčetka tudi slovenski jezik in njega književnost. L. 1891. in 1892. je izšla v «Letopisu Matice Slovenske» obširna in izborna razprava o tako težkem predmetu, kakor so enklitike v slovenščini, a v razpravi v «Archivu», XIV., iz l. 1892. razlaga nekatere oblike slovenskega jezika. Že l. 1890. poroča v «Ljubljanskem Zvonu» o «Prešernu pri Rusih», a sledeče leto objavlja svoj slavnostni govor o Prešernu, ki ga je govoril na dunajski slavnosti o priliki devetdesetletnice Prešernovega rojstva. Tudi k stoletnici je prispeval pozneje spis «Misli k Prešernovemu životopisu» (Ljublj. Zvon, 1901.). L. 1891. je imel žalostno nalogo, napisati nekrolog svojemu bivšemu učitelju Miklošiču (v Letopisu Matice slov. in v Neue freie Presse). L. 1895. podava v «Ljubljanskem Zvonu» sliko Ivana Navratila ob njegovi sedemdesetletnici. V ta čas spadajo tudi temeljiti članki o Slovencih, njih jeziku, književnosti in narodopisu v češkem Ottovem Slovniku Naučnem. Prim. še v «Ljubljanskem Zvonu» kratka zapiska o Kopitarju in Franu Jeriši (Ljublj. Zvon 1886. in 1887.) in v Zeitschrift für österr. Volkskunde, I. in III. pregled slov. etnografske literature za l. 1894. in 1895. Tu naj omenim končno še objavo

treh hrvaških listin iz Kostanjeviškega samostana v «Izvestjih muz. društva za Kranjsko» za l. 1893.

Izredno plodovito je tudi slavljencevo ocenjevalno delo v Jagičevem Arhivu za slovansko filologijo, katero pričenza z l. 1890. in katero teče posebno obilno v tej prvi dobi znanstvenega delovanja. Tu nahajamo ocene knjig in razprav o starejši ruski, češki in poljski literarni zgodovini in njih medsebojnih stikih, pa tudi o novejših pisateljih in pesnikih, kakor o predhodniku poljskih romantikov Brodzinskem ter o Mickiewiczu in Ševčenku, o beloruščini in o beloruskih ter maloruskih narodnih pesmih in drugem narodnem blagu, o ruskem in slovanskem narodopisju, o narodno-pravnem značaju Slovanov in dr.

V informativnem pogledu se spominjam zlasti zanimivih doneskov v odličnem dunajskem tedniku «Zeit», n. pr. iz novejše ruske literature o Čehova povesti «Mužiki» i. dr., ali to gradivo mi sedaj ni dostopno. Več takih doneskov ima tudi «Ljubljanski Zvon», kakor n. pr. o Kopernickega poljskem prevodu srbskih narodnih pesmi o bojih na Kosovem polju «Na Vidov dan» (1889.), «Poljska ustava z dne 3. maja» (1891.), «Misli s češke razstave», o Budilovičevem «Slavjanskoje obozrènije», «Češka opera na Ruskem», o Šreplovem spisu «O Vrazovoj kritici» (1892.), o Masarykovi knjigi «Česká otázka», «Akademijin predsednik, ki piše za kmete», «Gribojedova Aleksandra Sergejeviča stoletnica» (1895.), «Dela po narodopisni razstavi češko-slovanski» (1896.) in morda še kaj. O zadnjem predmetu, praški «narodopisni razstavi češko-slovanski» iz l. 1895. je podal tudi podrobnejši poročili (v Letopisu Mat. slov., 1896., in v Mittheilungen der anthropolog. Gesellschaft in Wien, XXV.), o slovenski narodopisni literaturi za l. 1894. in 1895. pa je izšel pregled v Zeitschrift für österr. Volkskunde, I. in III. Praška narodopisna razprava je v Murku sploh zbudila veliko zanimanje za narodopisje, a iz tega zanimanja se je pozneje razvila cela vrsta naravnost klasičnih razprav o slovanskih narodopisnih problemih, vežočih narodopisna in jezikoslovna prašanja.

V Murkovo informativno delo te dobe spadajo tudi že omenjeni članki o Slovencih v Ottovem Slovníku Naučnem. Tudi to panogo, v kratkem obrisu predstaviti kar cel narod ali deželo, je Murko pozneje razvil do pravega mojstrstva, a deležni so postali tega predvsem Hrvati in Srbi (prim. «Kroaten und Serben» v «Österr. Rundschau» IX., 1906., v srpsko-hrvatskem prevodu v Osijeku 1907.; «Die Balkanslaven.» Veröffentlichungen der Handelshoch-

schule München III., 1914.); «Das serb. Geistesleben» v «Süddeutsche Monatshefte» 1916.; «Die slav. Liturgie an der Adria» v «Österr. Rundschau» II., 1905.; «Die ethnograph. Verhältnisse Russlands» v «Internat. Monatsschrift für Wissenschaft, Kunst und Technik» XIV., 1920.).

418 Leta 1897. je pristopil naš slavljeneec k habilitaciji za privatnega docenta slovanske filologije na dunajski univerzi ter izdal v to svrhu svoje znamenito delo o «nemških vplivih na češko romantiko» z dostavkom o «Kolláru v Jeni in pri Wartburški svečanosti» (Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der slavischen Romantik, I. Theil. Die böhmische Romantik. Graz 1896.). Početek zanimanja za to dobo pa sega že nekaj let nazaj, v leto stoletnice Kollárjevega rojstva (1893.). Tedaj je v jubilejnem «Sborníku» objavil nekaj Kollárjevih pisem ter češko razpravo o Kollárjevi slovanski vzajemnosti (Kollárova vzajemnost slovanská), a naslednje leto je orisal «Jana Kollára» tudi za Letopis Matice Slovenske. O razpravi v «Sborníku» pravi Jagić: «Das Anziehendste enthält die hübsch geschriebene Skizze Dr. Murkos» (Archiv, XVI. 293.). S pripravi k velikemu delu o «nemških vplivih» je v zvezi tudi slavljencev pregled literature k Šafaříkovi stoletnici (Archiv XVIII., 1896.). Prim. še objavo pisma St. Vraza Hanki (Vienac 1896.) ter «Danjkovo in Čopovo pismo do Šafaříka» (Ljublj. Zvon 1898.).

Knjiga o nemških vplivih na češko romantiko je zbudila splošno in veliko pozornost, kakor se to redko dogaja resnično znanstvenim delom.³ Tako kompetentni češki strokovnjak kakor literarni

³ Ocene so objavili (podatkov mi sedaj ni mogoče vseh izpopolniti): Österr. Literaturblatt, VI, 270 (Helfert), Literar. Anzeiger, XIII, Nr. 4 (Dr. J. Ranftl), Polnische Post, III, Nr. 1 (Dr. M. Zdziechowski), Zeitschrift für vergl. Litteraturgesch. N. F. (isti), Göttinger Gelehrter Anzeiger, 1899, Nr. 8 (A. Hauffen), Deutsche Litteraturzeitung, 1897, Nr. 21 (W. Nehring), Dom in Svet, 1897, št. 12, 14, Zeitschrift für deutsches Altertum, XLIV (W. Vondrák), Deutsche Revue, Listy filologické (J. Jakubec), Historische Zeitschrift (K. B.), Deutsche Zeitschrift f. Geschichtswiss. N. F., II, 177 (Soerensen), Vienac, 1897, br. 6, Literar. Centralblatt, 1897, Nr. 18, Literar. Rundschau, 1897, Nr. 10 (A. E. Schönbach), Euphorion, IV (J. Krejčí), Literaturblatt für germanische und romanische Philologie, XXII, 1901, Nr. 3—4 (H. Lambel), Mittheilungen des Inst. für österr. Geschichtsforschung, XX, 138 (S. M. Prem), Bericht des freien deutschen Hochstiftes zu Frankfurt am Main (Dr. M. Koch), Die Zeit, XI, Nr. 138 (Th. G. Masaryk), Das Magazin für Litteratur, LXVI, Nr. 18 (A. L. Jellinek), Revue historique, 1899 (J. Goll), Die Nation, 1897, Nr. 51 (A. St.), Časopis český histor., III, 98 (J. Máchal), Časopis musea král. česk., 1897, 171 (Fr. Bílý), L. Rozhledy, VI, 389, Moravská revue, I, 5 (Th. G. Masaryk), Ate-

historik J. Vlček na sledeč način razlaga in ceni imenovano delo (Archiv XX., 419.): (Prof. Murko) «je hotel ugotoviti romantični značaj, romantično okrasko češke nacionalno-patrijotične ideje za časa borb za svobodo ... in to se mu je ... popolnoma posrečilo. Ideje kot take niso Nemci spravili na dan ter jo na Češko šele presadili, temveč latentna, domača, vkoreninjena ideja je dobila v češkem narodu po analognih stremljenjih Nemcev svojo popolno okrepitev, svojo časovno, moderno obliko, svoj romantični značaj.» «Murkova nedvomna zasluga je, da je prvokrat obsežno in po virih ... dokazal vpliv nemške romantike ... na češko renaissanco XIX. stol. S tem je spravil spoti zopet dobršen kos razvpitega kitajskega zidu v prid primerjalnega literarnega raziskovanja in obenem našel za novočeško produkcijo prve polovice XIX. stol. njeno organično zvezo z zapadnoevropskim literarnim razvitkom. Njegovo delo je tem hvalevrednejše, ker mu je bila nepopularnost primerjalne literarno-historične metode na Češkem prav dobro znana» (str. 420.). «V celokupnosti je torej Murkova knjiga eden iz najbolj zanimivih in važnih doneskov k primerjalni zgodovini češke literature. Pojasnila je mnogo, razširila silno duševno obzorje, ter podala tudi tam plodotvorne izpodbude, kjer ni mogoče soglašati z njegovim nazorom» (str. 427.). V dostavku k Vlčkovi oceni pozivlja urednik Jagić, naj se knjiga prevede na češki in ruski jezik. Še drug češki literarni historik, A. Novák, se vrača v arhivu (XXVI., 446.) k Murkovi knjigi, jo imenuje «važno publikacijo ... že izvedeno s primerjalno literaturno metodo» ter nadaljuje: «S pomočjo silne koncepcije je postavil Murko tudi češki preporod v okvir enotne velike evropske duševne struje: romantike; njegova fina konstrukcijska umetnost je podredila vse osebnosti eni enotni ideji, vsa dela enemu posebnemu tipu.» Končno naj omenim še tretjega odličnega češkega literarnega historika Jana Jakobca, ki v Murkovem životopisu v Otto-
vem Slovníku Naučnem imenuje Murkovo delo «směrodatný spis», ki je «prinesel v češka literarno-historična raziskavanja nove vidike, spravljajoč češko literaturo v trdnejšo zvezo s svetovnim idejnim tokom.» Pripominja tudi nenavadno pozornost, s

neum, 1897, 390 (P. Chmielowski), Przegład polski, 1, 125, 1897, V, 329 (Dr. M. Zdziechowski), Przegład literacki, II, Nr. 7 (Dr. J. Leciejewski), Žitje i Slovo, IV, 81 (J. Franko), Izvěstija II-go otdělenija petrograjske akademije, II, 4/1109 (N. K. Grunskij), Archiv für slavische Philologie, XIX, 612, XX, 417, 446 (E. Kraus, Vlček, Novák).

katero je bilo to Murkovo delo sprejeto ne le pri Čehih, temveč tudi v vsem drugem slovanstvu in med Nemci.

Tako se je prof. Murko s posebne vrste znamenitim habilitacijskim spisom še bolj uveljavil v slovanski filologiji, a knjiga njegova je postala jedna iz osnovnih in mnogo citiranih te stroke. Ž njo in s habilitacijskim predavanjem o «prvih korakih ruskega romana» (Ljubljanski Zvon 1897. in Wiener Zeitung 1897., Nr. 6, 7) pa je slavljenec tudi še pokazal, da se je njegovo znanstveno zanimanje tedaj izrazito okrenilo v smeri novodobne literarne zgodovine, pa je bilo pričakovati, da se iz tega njegovega delovanja sčasoma izcimi posebna univerzitetna stolica za slovanske literature, kakor so jo dotle poznale že vse druge filologije, izvzemši slovansko, pa je ta stvar šele sedaj, in sicer slučajno najlepše na ljubljanski univerzi uravnana, kjer zastopata dva odlična strokovnjaka, jeden starejšo, drugi novejšo slovansko literarno zgodovino, a oba še s posebnim ozirom na domačo. Z Murkom se je stvar zasukala drugače. On je sicer nadaljeval v započeti smeri. Kot docent je predaval n. pr. v letnem tečaju 1897. l. o «Janu Kolláru», a v zimskem tečaju 1897./1898. l. o «romantiki pri Južnih Slovanih», kar sem z velikim veseljem mogel tudi jaz poslušati. Že naslov drugega predavanja kaže, da se je slavljenec od Čehov obrnil tudi k južnim Slovanom in to seveda predvsem k njih posebnemu literarno-kulturnemu in nacionalnemu gibanju, znanemu pod imenom «ilirizem». Študij romantike pa ga je privedel mimogrede tudi že k južno-slovanskemu narodnemu epskemu pesništvu, iz katerega si je splel ravno nedavne čase nove lovorike. Iz tega pa se razvidi tudi, kako plodovit je vsak obširno in sistematično temeljito zasnovan znanstveni študij. V dunajski «Chronik des Wiener Goethevereins» (XI., 1897., zv. 9—10) je mogel tako pisati o «Goethejevih odnosajih k Češki» ter o «Goetheju in srbskem narodnem pesništvu» (v «Chronik» je izšlo oboje v ekscerptu, obširnejše pa prvo v praški «Politiki» 1897., št. 20, 23, 26, drugo v dunajskem tedniku Zeit 1899., št. 256.). V Arhivu l. 1897. ocenjuje spise o prvi novočeški pesniški šoli, o pesniku Puchmajerju in preporodniku Mareku. V zborniku na čast germanistu R. Heinzelu, svojemu znamenitemu in spoštovanemu učitelju in germanisticis, je objavil l. 1898. prezanimiv sočen opis «Miklošičevih mladih in vzgojnih let», ali v literarno-historičnem pogledu pravzaprav o Miklošiču kot Iliru in prijatelju tri leta starejšega ožjega rojaka St. Vraza, glavnega in najboljšega pesnika ilirske dobe pri Hrvatih (Forschungen

zur neueren Literaturgeschichte, Festgabe für Richard Heinzel, Weimar 1898.). V zborniku na čast Strossmayerja »Spomen-Cviete« (1900.) pa je razpravljajal po prvih virih o »početku Gajevih Novin in Danice.« Mnogo let pozneje je mogel o vsem tem n kratko vkupno govoriti v pregledu južnoslovanskih literatur (v zbirki »Kultur der Gegenwart« 1908.), a o Drechslerja-Vodnika monografiji, tičoči se St. Vraza, je poročal posebej v »Ljubljanskem Zvonu« (1910.). Iz istega 1910. l. sta dva zapiska o Vrazu v mariborskem »Časopisu za zgodovino in narodopisje« (VII.): »Vrazove za tisk pripravljene slovenske pesmi« in »Vraz v Solčavi«. Šre-pelov spis »O Vrazovoj kritici« je naznanil v Ljubljanskem Zvonu že l. 1892. Eno njegovo pismo je objavil v Viencu 1896. Iz posla z romantiko je sledila končno že l. 1897. tudi še razprava o »prvih uspoređivačih sanskrita sa slovenskim jezicima« (Rad jugoslav. akademije v Zagrebu CXXXII.), prežete pa so tega tudi »Misli k Prešernovemu životopisu« (Ljubljanski Zvon 1901.). Prim. tudi gori omenjeni objavi pisem Hanku in Šafařiku.

(Konec prihodnjič.)

JANKO GLASER:

MISEL PRED SPANJEM.

Na tebe mislil sem z zaprtimi očmi —
in moje misli bile so kot reka,
ki v solncu letnem mimo se odteka.

Kar ti
nenadoma si prišla in prebredla
jo z belo nogo, tiho, brez šumenja —
jaz sem strme te čakal sred zelenja —
in ko sem mislil, da boš k meni vsedla
na breg se solnčni, več bilo te ni ...

Že v daljavi zadnji val usahnil:
moj trudni sen je v spanje omahnil.

Ali je to pesem; a rednica mi povejte: ali j

14/7 921

MILAN PUGELJ:

UBOGA DEKLICA. (Dalje.)

4.

December je že davno tukaj in bliža se božič. Okrog petnajstega je padel sneg, ki leži zdaj po vsi okolici visok, čist in zmrznjen. Vreme se je spreobrnilo, noči so zdaj jasne, polne zvezd in mesečine. Mraz je vsak dan hujši, po cestah vse škriplje in po mestnem gaju poka drevje. Ptice so našopirjene, kakor bi bile v kožuhih, čepijo po vejah in ne znajo, kam bi se skrile pred ostro zimo.

A gledališča igrajo in zabavni večeri se vrste v nedoglednih procesijah. Po gostilnah in kavarnah vse kadi in pije, zapleta se v dolge pogovore, razburja se in kratkočasni.

Pravnik pa je zapustil družbe in gostilne in kavarne. Drži se doma in ko je mrak, teče nezamudno svojo običajno pot. V šoli je raztresen, gleda na uro, pusti dijake, da tiho čebļajo, in pre-mišlja in ukrepa svoje. Zaljubljen je. Dolgo se je branil tega priznanja, a zdaj kima sam sebi, pripogiba glavo in se udaja usodi.

Toda kaj storiti s Kamilo? Kar se njega tiče, se je žrtvoval. Odpustil ji je vse, in česar še danes ni pozabil iz njene minulosti, to izgubi iz spomina bodoče dni. Ali ljudje, okolica? Javno mnenje ne odpušča, ne zna spregledati. Suho in mrzlo sprejema dogodke, pa jih razvršča po svojih predalih. Tam ostanejo za leta in leta.

Kamila ni znana ženska. Sem je šele prišla in se seznanila že tretji teden s Pravnikom. Mogoče bi se jo dalo uvesti v svoj dom ter jo poročiti. A kako jo pokazati prijateljem? Madžarka je in poleg svojega jezika govori nemščino, ki je za uho strahota.

Toda njegovo nagnjenje je slepo.

Na sveti večer ga čaka izvošček v stranski ulici. Pravnik je točen.

— V predmestje, kriči, ko stopa v kočijo. Na Rjavo prst, številka 113.

Kočija se premetuje po slabih vnanjih cestah, mraz je v njej kakor med ledenimi stenami, vrata škripljejo in po šipi frfota kos stare zavese.

Kmalu so na mestu.

— Počakajte!

Pravnik izstopi, pusti vrata odprta in teče v hišo.

Kamila ga čaka v naslonjaču za posteljo. Zagleda se vanj, vsa je razigrana, skoči kvišku in se ga oklene.

— Ne mudiva se, veli on. Pojdiva takoj.

Tik peči stoji velika bela cula. Po tisto pride postarna ženska, zavihti jo okorno na hrbet in se rine ž njo skozi vrata. Kamila se zavije v kožuh in teče naprej. Ko stoji Pravnik spet na cesti, je cula že na vozu tik kočijaža, a Kamila v kočiji.

— Hitro, hitro, ga izpodbuja. Mraz je.

— Vozite na Jamski trg številka 8.

Spet se peljejo. Kamila se upre z eno nogo ob nasprotni sedež, z drugo ob vrata in se ga na vso moč tišči. Vmes poje svoj heja, heja. On je otožen, sanjav.

— Ali me imaš res rada, jo vpraša.

— Misliš, fantek, da vem? Meni je samo prijetno peljati se s teboj. Pridna, odkritosrčna deklica ne reče nikoli takoj: Jaz sem tvoja, jaz te imam rada. Zakaj tega ne ve čez en dan, čez en mesec. Ona rajša počaka, da se oglasi njeno drobno srce in ukaže: Reci fantku, s katerim hodiš, da ga ljubiš. In ubogljiva, kakor je, najde takoj ugodno priliko, pa mu izjavi, kar ji je naročilo srce.

— Daj mi ustne!

— Tukaj!

Toda naenkrat prskne v smeh, skrije svojo glavo na njegovi rami in se hohota dalje.

— Mene tlači mora, pripoveduje potem. Če začutim ponoči, da se bliža postelji, ali me boš takoj branil?

— Molči, pravi on. Meni se zdijo ti trenutki tako lepi! Kako je človek srečen, ko dela nekaj, kar hoče sam, ko je brez svetovavcev, bratov in pomočnikov. Zdaj uživam prvič v življenju osebno, srčno svobodo.

— Tega pa ne razumem.

In Kamila položi spet obraz za njegov vrat in se od srca smeje. Hahahahaha!

Kočija obstane.

Okno v prvem nadstropju se odpre in začuje se pridušen glas: Ali ste že tukaj?

To je Pravnikova gospodinja. Zdaj šumi v copatah po stopnicah dol v vežo. Zgrabi culo in jo nese nerodno pred seboj. Na pragu obstane in počaka.

Pravnik plača izvoščka.

— Kod? vpraša Kamila.

— Kar naprej.

In gredo. Kamila spredaj, za njo Pravnik in za njim gospodinja, ki prestavlja culo s stopnice na stopnico.

— Veste, mrmra, toda tako, kakor sva se dogovorila. Na stanovanje ne smete pripeljati nikogar. Tudi ne smeta skupaj ven. Zdaj vi, zdaj ona. Ker drugače se bo novica kmalu razpasla.

— Naprej še tako ukrenemo.

— Veste, računala pa nisem dosti. Kaj pa je tistih par beličev več na mesec? Postavila pa sem še eno posteljo, dajala bom še enkrat toliko perila in izpraznila sem še mali kabinet tik vaše sobe?

Zdaj so v predsobi. Pravnik išče po žepih ključ. Odklene počasi, tiho. Potem odpre vrata in prižge luč.

Kamila gleda sem, tja, kvišku, na tla, stopi k postelji, dvigne malo odejo, stopi k oknu, potiplje zavese in hodi spet po sobi. Naenkrat obstane pod lučjo, prime se za glavo in vzdikne: Ah, ah, jaz pozabljivka, brezbriznica, gorje!

Gospodinja rine ravno culo skozi vrata. Mahoma preneha, zine od začudenja in oči se ji čudno izbulijo. Tudi Pravnik osuplo pogleda.

— Kaj pa je?

— Ptička sem pozabila! Tistega, saj ti vendar veš, svojega ljubčka, ki sem ga prinesla bolnega domov in ga pozdravila z oljem.

— Pusti ga. Kaj boš s tistim ščinkovcem!

— Ne, nikdar. Ti, trdosrčnež.

Udari z nogo ob tla, a naenkrat spremeni glas, stopi k njemu, prime ga za oba krajca suknje in prične sladko, napol šepetajoče: Greva takoj ponj, kaj? Revček je. Greva, kaj ne? No, ti dobri fantek, greva?

— Zdajle? se prestraši on. Kako?

— Peš. Tja in sem, kaj pa je to? Enkrat sva se že tako peljala, zdaj pojdiva pa peš.

— Ne, nikakor!

— Grem pa sama!

Pravnik se še brani, toda Kamila je že zunaj. Stopi za njo, a v temni predsobi je ni več. Hiti naprej, toda ko gre skozi vrata, skoči ona iz temnega kota za njim in se oklene njegove roke.

Hodita tričetrt ure tja in malo več nazaj, ker se utrudita. Pravniki nese kletko s ptičem, a Kamila se mu obeša na drugo roko in ga sprašuje: Sem težka, kaj? En stot?

— Sveti večer, pa taka pot, mrmra on.

— Saj sva se pa prej peljala.

In čez nekaj časa se spet oglasi.

— Neseš lepo, kaj? Ne tišči kletke k suknji, malo stran drži! Ta ptiček je tako lep spomin. Morda bom zaradi njega srečna.

— Zdaj si me popolnoma utrudila. Sveti večer je skažen. Takoj pojdem spat.

— Jaz tudi! Kako lepo je spati! Psička mi boš pa kupil, kaj? Jaz imam tako rada kaj za god. Na primer psička. Belega s črnimi uhlji in črno liso na hrbtu.

— Hud sem nate!

— Re-es? Na-ame?

Zdaj sta spet v domači veži in zvonita pred stanovanjem.

(Konec prihodnjič.)

STANO KOSOVEL:

PISMO ŽIVLJENJU.

Nocoj te iščem zgrešeno življenje,
povej, kod hodiš s prošnjami za vstop?
Iz barke sanj je priletel golob
in mi prinesel skrivno oznanenje
kako namišljen je tvoj bližnji grob,
kako je daljno tvoje pozabljenje.

Nocoj te vabim: vrni se nazaj *Cemu vrni - nazaj ?!*
v naročje moje! Zvezde govoriyo,
na vlažnih travah biseri bliščijo
in čas vse lepše teče kot nekda.
Nocoj sladkosti mi srce topijo
in jaz te prosim: vrni se nazaj!...

IVAN ALBREHT:

TRI KOROŠKE. (Dalje.)

II.

O kraljičini, ki je rodila pesjana.

Tam, kjer se razprostira dandanašnje Gosposvetsko polje, je stalo v starih časih znamenito in mogočno mesto, kakršnega ni bilo devet dežela naokrog. V mestu je prebival kralj, slaven zavoljo svoje silne mogočnosti in sovražen vsled nenavadno trdega srca. Bil je tako okruten, da je za zabavo mendral po nedolžnih otrocih, kadar je jezdil na lov, in je počenjal še druge gorostasne reči. Kadar se mu je zahotelo, je pograbil najlepšo deklico v mestu in jo je rabil po svoji poljubnosti, ne da bi se potlej kaj zmenil za njeno sramoto.

Tako je bilo v mestu kljub vsej mogočnosti, ki je vladala tam, vendarle življenje silno trpko in težko. Tudi kralj ni imel postlane postelje baš na samih rožicah. Grizlo in mučilo ga je, da je ostal njegov zakon brez otrok. Sedem let je že trpela žena pod njegovo grozovitostjo in je brezupno objokovala svojo nesrečo ter je bila pripravljena na vse najhujše, kar more doleteti človeka na svetu. Kralj je bil namreč sklenil v svoji jezi, da spravi ženo zbog njene nerodovitnosti pod zemljo in si vzame drugo, da dobi vsaj naslednika ž njo.

Vse je bilo že pripravljeno na smrt. Krvniki so stali in čakali kraljevega migljaja, kraljica pa je klečala v svoji sobi in je bila v mislih že bolj na onem nego na tem svetu. Tedaj pa je stopila neznansko lepa ženska pred njo: «Vstani brž in se obleci!»

Pomolila ji je krasno obleko, tako, ki se je prelivala v vseh mavričnih barvah in je bila vsekrižem pretkana s srebrom in zlatom in še z drugimi rečmi, ki jih rade gledajo človeške oči. Kraljica je strmela v prikazen in je trepetaje vprašala neznanko:

«Kdo si ti, da se ne bojiš jeze kraljeve in hodiš k meni v tej uri?»

«Jaz sem žena, ki ni pod oblastjo tvojega moža!»

Po teh besedah jo je kraljica takoj spoznala in je dahnila:

«Žalik žena —»

Ta pa je razprostrla obleko pred njo in ji je naročila:

«Kadar te pozovejo v smrt, obleci to obleko in pojdi. In videla boš, da ga ni očesa človeškega, ki bi ostalo neomamljeno, in ne srca, ki bi se ne omečilo. Mesto z rabljem pojdeš s kraljem. Ko bo molčala noč in bodo gorele zvezde v višinah neba, lezi k njemu, pa boš spočela in rodila, kadar poteče čas.»

Žalik žena je izginila, kraljica pa je v trdni veri oblekla čudovito obleko.

Pod večer je prišla straža ponjo. Ko pa so jo vojščaki zagledali, jim je zatrepetalo srce spričo njene lepote. Namesto da bi jo bili pozvali, kamor in kakor jim je naročil kralj, so drhte obstali pred njo in molčali. Zato je kraljica sama stopila proti njim in jih je prijazno vprašala:

«Kaj bi radi?»

Šele sedaj so se streznili toliko, da so se domislili kraljevega povelja, pa so odgovorili trepetaje:

«Kraljico, ženo našega gospoda.»

Ona se je nasmehnila:

«Pojdimo torej, kakor vam je naročeno!»

Zdaj je bila prepričana o resničnosti vsega, kar je rekla žalik žena, in je z vedro samozavestjo stopila pred kralja.

Beseda je bila na jeziku, migljaj je bil pripravljen in kraljico bi objela smrt. Toda kralju je zastala roka in glas, in vsem, ki so videli prizor, je trepetala ena sama misel:

«Lepa —»

Nazadnje se je oglasil kralj:

«Kar je bilo rečeno, ne bo storjeno.»

In mignil je rabljem in vojščakom, da so odšli.

Ko sta bila z ženo sama, se je raztopil v sladkosti: «Ne zameri mi, srnica draga, ker te dosehmal še nisem poznal. Glej, v mojih prsih še bije srce, vzemi ga v svoje prelepe roke!»

Kraljica se je nasmehnila ob takih besedah in se je v srcu zahvaljevala žalik ženi za njeno skrivnostno pomoč. In bila je popolnoma na voljo možu, kakor ji je svetovala njena dobrotnica.

Ko se je prepričala o resničnosti spočetja, je povedala kralju novico in ga je tako razveselila s tem, da ji je dal najlepšo graščino v dar za spomin na ta dan.

Ko je povila dete, ki je bilo dekletce, je prišla žalik žena k zibeli in je napovedala:

«Kar rečem, je resnica! Taka bo, da joj prejoj ž njo. Kar bo vzrastlo iz nje, ne bo imelo človeške roke. Sama sebi v pogubo in staršem bo v zlo.»

Kralj je v svoji silni nagli jezi mahnil z golim mečem proti govoreči, ali zasekal je v zrak. Žalik žene ni bilo nikjer in le temna, težka bojazen je ostala za njo.

Sedem dni je premišljeval trdosrčni kralj in ni pokazal svojega obraza človeškim očem. Osmi dan pa je prišel in zaukazal, da morajo prepeljati deklico v najtemnejši grajski stolp in zazidati vsa vrata, kadar bo stara sedem let.

Kakor je bilo ukazano, tako se je zgodilo. Eno samo zamreženo okno je ostalo ubogemu otroku odprto. Tam skozi so ji od daleč metali hrano, govoriti pa ni smel nihče ž njo.

Kadar je jezdil kralj mimo, je nesrečna deklica milo jokala: «Ljubi moj oče, kako je hudo; le enkrat naj vidim še mater svojo!»

Kralj je zarobantil:

«Molči, sicer te pretepem!»

In vsi, ki so poznali otrokovo gorje, so preklinjali trdosrčnega očeta.

Drugič je prosila mala kraljična:

«Ljubi moj oče, tako je hudo, rada bi videla božje nebo!»

Kralj se je zagrohotal:

«Naj ti ga kažejo tiste oči, ki so ti klicale kletev na glavo —»

Kraljičina je milo zajokala in ni prosila več.

Kadar je jezdil kralj mimo in je zaslišala hrup, je klicala v obupu gorje nase in na ves svet.

Tako je mineval čas in je rastla kraljičina v samoti in v nevtolaženi jezi. Potekla so leta in kralju se je narodil sin, ki je rasel v zdravju in v moči. Včasih, kadar je bil oče sam, je premišljeval v zmagoslavnem veselju:

Žalik žena prerokila, kaj bo moja hči rodila, kaj? V temnem stolpu leta njena v pretečeni čas beže. Žalik žena prerokila, moja hči ne bo rodila —

Ob takem zaključku se je zasmel in se ni zmenil za solze svoje žene, ki bi bila rada rešila hčerko.

Polagoma je kraljičina dorastla do take starosti, ko začno dekleta sicer iskati ženina. V tistih dneh je oče nekoč zopet jezdil na lov. Vsi prijatelji kraljevi so bili poleg in cela tropa

psov je šla ž njimi. Ko je kraljičina začula lajanje, je nenadoma zaprosila:

«Ljubi moj oče, tako je hudo! Če mi ne privoščite ničesar na svetu, dajte mi vsaj psička za kratek čas.»

Kralju je bilo nekam nerodno zavoljo obilice imenitnih ljudi, ki so bili okrog njega, pa je res uslišal hčerkino prošnjo.

Kraljična je psička z belo roko gladila in se ga je počasi tako navadila, da je bil kužek njen ljubi. Podnevi mu je stregla, čez noč je k njemu legla. Še predno je mati kraljica tretjič povila, je prva hči prvič rodila. In kar je prišlo na svet, ni bil ne človek ne pes. Ko je zavekal, je bil jok podoben lajanju. Čezinčez je bilo kocinasto in je imelo kremplje na rokah in na nogah. Bilo je silno močno in je rastle naglo kakor mesec na nebu. In mati kraljična je ljubila to svoje čudno dete in ga je pojila z mlekom svojih prsi. Ob polni luni pa je planilo in se je zaletelo ob mreže v oknu s tako močjo, da je popokalo debelo železje kakor pajčevina, ter je planilo na prosto. Čudno dete je bilo — Pesjan.

Ko je slišal kralj o tem dogodku, je takoj poslal po hčer. Pripeljali so jo predenj — in tudi mladi kraljevič je bil poleg in mati kraljica. Mati je hotela objeti hčer in brat je želel sestri podati roko, toda kralj ni dovolil niti enega, niti drugega, ampak je nabrenčal prestrašeno kraljično s srditim glasom:

«Ničvrednica, kaj si storila!?»

Kraljična je povabila glavo in je izpovedala preprosto:

«Kar sem imela, sem ljubila.»

Tedaj je dal znamenje trdi kralj in rabelj je vzel glavo materi pesjanovi. Kruti oče ni pustil niti trupla pokopati. Vreči so ga morali na skalovje, koder se plazi golazen in oprezujejo divje zveri. Pes pa, ki je bil oče pesjanov, je zasledil truplo ter ga je stražil in ni pustil človeka tja in ne živali, dokler ni še sam nazadnje poginil ob njem.

Pesjan je letel med tem noč in dan, dokler ni pridirjal na kraj sveta, za Črno morje, kjer so pesjani doma. Ko je došel tja, je stopil prednje:

«Poglejte me — jaz sem kraljeve hčere sin! Ali mati moja je zazidana v črno noč, — pomagajte mi, da jo rešim!»

Pesjanje so bili takoj pripravljene. Zagnali so silen hrup in so se precej odpravili na pot. Nevtegoma so hodili tristo dni in ravno toliko noči ter so podavili in pomorili vse, kar jim je prišlo na pot. Kamor so navalili, ni zelenela nobena reč po celih trinajst

let, pred njimi in za njimi je bil grozen smrad in toliko jih je bilo, da je zemlja rohnela pod njimi. Oni pa, ki ga je rodila kraljeva hči, je bil vodnik pesjanske vojske.

Ko je prihrul s svojo strašno četo pred rodno mesto, je zatulil s takim strašanskim glasom, da so začele pokati skale v mogočnem zidovju:

«Silni kralj, kje si, da se spoznava? Pridi brž, ker meni se mudi že k materi.»

V mestu je bilo vse narobe od same groze in strahu. Kralj je zbral v naglici nekaj vojske, da bi se postavil v bran, toda pesjani so navalili na mesto nalik hudourniki od vseh strani. Najmočnejše zidovje se je razpršilo pred njimi kakor megla.

Ko je vodja pesjanov preiskal stolp in videl, da ni več kraljične v njem, je planil h kralju:

«Kje je mati moja?!»

Kralj je drhtel kakor šiba na vodi:

«Ni je več.»

«Naj še tebe ne bo in ne tvojega rodu» je zarjul pesjan in je zaukazal svojim, da so podavili vse, kar je bilo živega v mestu. Kakor bi trenil, je minila vsa slava in moč v razdejanju, pesjanje pa so odhruli nazaj za Črno mörje na kraj sveta, od koder so doma. Le kraljična, ki je rodila pesjana, hodi še dandanašnji in joka v mesečnih nočeh po Gosposvetsem polju.

(Konec prihodnjíč.)

STANO KOSOVEL:

NA RAZPOTJU.

Vsa polna mržnje duša je in gneva;
vsenaokrog prepad grozi in zeva, —
kaj naj stori?

Na koncu dni — za njo leže brodovi
in razkovani suženjstva okovi
in molk noči,

in blagoslov pred njo več bilk ne žanje.
 Stopinje mrke so vse njene sanje
 in strah oči.

In jaz iztezam hrepeneče roke
 v dalje zemske, pod neba oboke
 in iščem zvezd,

in cest do njih in ciljev izpolnenja ...
 O še bi dela rad! Še rad življenja
 bi klal bolest!

Kaj so oči mi dosedaj uzrle?
 zatvornice so komaj se odprle
 in silen tok

razlil se je čez skale in prepade ...
 In zdaj vse to naj mi življenje ukrade
 za prazen zvok?!

Ah, iti kam, če te srce ne žene,
 ah, iti tja, kjer nade ni nobene —
 kako hudó!

Umreti v travi tam med šepetanjem,
 ko za poslednjim žeja te spoznanjem —
 kako strašnó!

O, pot se cepi — kam me čas obrne?
 Se-li nad mano novo robstvo strne
 v verigah spon?

Se iz tegà svobôda bo rodila?
 Bo-li iz njenih pešk šumeča gora vzknila?
 Kaj poje zvon?

A je se vselej pretenu
 cit: 14/79

A. P.:

FATA MORGANA. (Konec.)

Toda vsak neuspeh rodi novo upanje.

Tudi Jernej je med potjo hitel razmišljati o vzrokih današnjega poloma in se počel v mislih prerekati sam s seboj.

Norec, kako more misliti, da je ona danes sploh prosta. Saj je vendar nedelja in ob nedeljah popoldne gredo taki ljudje navadno daleč, daleč ven iz mesta. Posebno pa ona, ki tiči vedno doma. Doma radi mene. Šla je ven na deželo, s stariši seveda. Gotovo je dobro dete, vzoren otrok, in bilo bi naravnost neodpušljivo, če bi bila svoje stariše nalagala in šla v nedeljo svojo pot, z menoj, ki me pravzaprav še niti ne pozna.

Toda vse to ni moglo omiliti njegove nesreče. Zaman so divjale tolažilne misli po razgretih možganih in se trudile, izpremeniti trpko resnico v prijetno laž.

Ko je prišel domov, je občutil silno žejo. Na mizi je ležal pozabljeni robec, ki je širil po sobi močen duh. Jernej se je žalostno ozrl nanj in legel izmučen na divan.

Večerna zarja je pozlatila robove daljnih gorâ. V sobi se je naglo pomračilo. S ceste je zvenel v sobo srebrni smeh mimosidočih mladenk.

Jernej ni prižgal svetiljke, hotel je razmišljevati v temi.

Skrb, negotovost in nejasnost so ga tiščale v prsah. Nenadoma se je domislil nečesa in skočil k oknu. Njeno okno je bilo zaprto.

Seveda je šla ven in zdaj se smeje in zabava — s kom?

Polaščalo se ga je strupeno ljubosumje. Njegova sreča je bila ogrožena.

Legel je nazaj in zopet so mu zadirjale misli.

Zakaj ni prišla? Čemu pa ima dokaze o njeni ljubezni? Iztrgati bi se bila morala vsaki družbi, tudi starišem, in pohiteti bi morala k njemu!

Ampak, kaj pa, ko bi njegovega pisma ne bila prejela?! Tudi to je mogoče! Seveda ga ni prejela! Bogve, kaj je tisti otrok napravil s pismom! O, zakaj ga ji nisem drugače izročil, jaz strahopetec, tepec! Še niti naslova ni imelo! Pismo, pa brez naslova!

Če bi bil vsaj napisal na ovitek: najlepši deklici v vsej hiši — kaj, to bi bilo poniževalno! najlepši gospodični v vsej ulici — še več: najlepši na svetu! — gotovo bi bilo prišlo v njene roke, čisto gotovo!

Ljudje, ki so okusili malo sreče, so nagli v napadih, kadar se jim vendar enkrat nudi.

Jernej se je odločil. Pisal je, napisal je zopet dolgo in lepo pismo. Še nikoli ni bil napisal nekaj tako lepega.

Pismo je bilo gotovo — naslova pa le ni imelo. Sklenil je, da ga mora vedeti že jutri, da jutri že — za vsako ceno.

Z vročo glavo je legel spat.

Sanjal je o veliki ljubezni, vroči in verni.

3.

Drugega dne je bil Jernej v službi silno raztresen in zamišljen. Leno so mu potekale ure in ko so slednjič le dotekle, je drvel domov in poiskal pismo. Prečital ga je še enkrat in oči so se mu tuintam zasvetile.

Danes mora vedeti njeno ime, mora! Šel je ven, poln upa in poguma, toda ko se je bližal njeni hiši, mu je začelo srce nekam čudno biti. Plazil se je okrog ogla, nemiren, tresoč se. Pogum ga je zapuščal.

Toda, kam naj to vodi? Kaj, da bi zopet odnehal, in to samo vsled neumne bojazljivosti? Ne, presramotno za mladega človeka, ki ljubi! Ljubezen veleva, njej le se ukloni.

Vzpel se je junaško in se pognal v vežo hiše, kjer je stanovala lepa povzročiteljica vseh njegovih muk. Sredi veže je stal mogočen vratar, ki se je razgovarjal z neko žensko.

Ta ve njeno ime, ta ga ve, si je mislil Jernej. Privzdignil je klobuk, toda možakar ga ni hotel opaziti, ker je še govoril. Jerneju je kovalo za ovratnikom.

«O, Bog, ali ne izgledam sumljivo?» je šepetal strahoma. Zdaj se je počel mogočnik pomikati proti vratom in Jernej je boječe pozdravil.

«Dober dan!»

Mož je mirno uprl vanj svoj pogled in ga premeril od nog do glave. Zdaj so Jernejev pogum zagrnili valovi bojazni; najraje bi bil pobegnil, pa se ni več dalo in zato je vendar zajecjal:

«Prosim gospod, ali — ali ne stanuje v tej hiši — gospod — gospod K.?»

Počel je drgetati. Saj ta mož vidi, da laže, bere mu na licu, da je le zaljubljen.

«Ne, tega pa ne poznam,» se je oglasil velikan s hreščečim glasom in se brezbrizno ozrl navzdol po ulici.

«Toda tu v bližini nekje mora stanovati,» se je boječe izgovarjal Jernej in pristavil: «Hvala lepa!»

«Kaj pa je dotičnik?» je še milostno vprašal vratar.

«Z Bogom!» je mrmral bežeči Jernej.

Glava mu je hotela počiti; v sencih mu je kluvalo, pa se je vendar še tolažil.

«Lahko je na bojnem polju vojaku, ki mu sovraštvo vliva v srce pogum; toda če človek ljubi...»

Doma je begal razburjen po sobi, očital si nanovo brezmejno strahopetnost in si prerokoval, da ne bo nikoli v življenju ničesar dosegel. Tudi se je parkrat samega sebe udaril po glavi.

Na mizi je ležalo pismo, krasno pismo, toda še vedno brez naslova. Obup in jeza sta mu raztrgala obraz pri pogledu nanj. Najraje bi se bil razjokal.

«Tega mora biti konec!» je sikal razkačen, «gospodinjо vprašam, prav na zviti način jo vprašam, tako, da niti od daleč ne bo slutila, za kaj gre.»

Ozrl se je nehote na ulico. Tam pri oknu je sedela ona; bila je izredno ljubka v svoji otožnosti. In, oh, in ali ne leži v njenem pogledu očitaneje in prošnja obenem?

«Sirotka,» je stokal Jernej, «seveda, ko pa ljubi takega bojazljivca! O, jaz, jaz norec!»

In zbežal je na hodnik ter potrkal pri gospodinjji. Najprej je malo pohrkaval, nato je izpregovoril:

«Koliko časa stanujete že v tej ulici, gospa?»

«Nad dvajset let, gospod. To je bilo že leta... oh, čakajte no, vse vam natančno razložim.»

Rapé je iztegnil roke kakor v bran; najbrž iz strahu pred grozečo lavino besed. Pozabil je na diplomatično prašanje, jeza mu je podelila energijo in izustil je hlastno:

«Hvala, hvala! Ali morda veste, čigava je ona deklica tam nasproti, ki sedi zmerom pri oknu?»

«Ta? Oh, veste, ta je pa hroma.»

Rapé je prebledel; gospodinja je obmolknila, zadeta od njegovega strašnega pogleda.

«Kdo?» mu je zahrčalo iz grla in zamajal se je na svojih krivih nogah.

«No, ta, ki povprašujete po njej.»

Jernej, ki je buljil topo v zid, se je počel tresti in globoko sopsti. Z izobličnim obrazom se je zopet obrnil do gospodinje in zavpil:

«Torej ne more hoditi?»

Gospodinja se je prestrašena umaknila z gornjim životom in strmela vanj.

«I, kako bo hodila, če pa je hroma!»

«Hroma!» je kričal Rapé in tiščal v sobo. «Hroma, pa tako lepa!»

Zbežal je v sobo in zaloputnil vrata.

Zunaj se je čulo mrmranje gospodinje.

Drvel je semtertja po sobi, stopil k oknu in v divji boli buljil v njo, ki je sedela tam. Dihal ni nič, samo zijal je, zijal.

Ona pa je povescila solzne oči, kajti čula je bila vse.

Rapetu so se šibile noge. Bile so videti še bolj krive kot poprej; kot bi ga nevidno breme grozilo potisniti k tlom.

Sladka podoba v razgretem ozračju je izginila. Njegovo srce je bilo naenkrat beden popotnik, blodeč sredi širne puščave; ladji-ca brez krmila — sredi neizmerne morja.

Njegov obraz je bil podoben maski, pohojeni na blatni cesti. Njegove ustnice pa so se premikale v kletvi:

«O Bog, ki si me ustvaril z grehom, ki si mi vsadil v srce sovrašтво, sovražim te, tebe sovražim, ker si tu tako grešil!»

V tretjem nadstropju je zločest klavir zaigral neumno poskoč-nico. —

Ponoči se je Jernej splazil ven in prišel zjutraj pijan domov.

Drugi dan popoldne jo je zopet videl: peljali so jo na izprehod v vozičku.

«Statist usode sem,» je rekel in se obrnil v stran. «Življenje moje bo ostalo ena sama dolga želja, — nikdar izpolnjena.»

Gospodinja je še rekla:

«Prej so jo peljali vsak dan ven, samo v zadnjem času... čudno... ne vem...»

Jernej ji ni odgovoril.

Dva dni zatem je tiho pospravil svoje maloštevilne stvari, med njimi tudi ono lepo pismo. Ko je bil končal, je previdno od-prl vrata, ozrl se še enkrat po lepi sobi in govoril mehko:

«Zapuščam te, katafalk moje ljubezni! Pozdravljen!»

Šel je.

Proti večeru je prišel mož, ki je zahteval njegove stvari in izročil gospodinji celo stanarino.

Ta pa je besedičila:

«Tega mi dozdej še nihče ni storil. Če je kdo zapustil to krasno sobo, jo je moral, ker je bil službeno prestavljen.»

MARIJA KMETOVA:

ARABESKA.

Hijacinte, narcise in drevje; zgoraj modro nebo, spodaj morje kakor zlato; vseokrog pomlad.

Valčki šepečejo, iskrijo se lučke; v solncu še skale ob morju so življenja vesele. Še pesek je živ: glej, vžiga se; vzdih, se smeje; zdaj spet je kamenček pri kamenčku v senci modrin.

V beli luči je klop, zadaj cesta-srebro.

V pomladni omami človeku se misli pleto: «Prihitelo življenje je iz daljnih daljin, nasmehnilo se, obstalo: dan — noč — megla, solnca malo, veliko gorjá. Zdaj v telesu je življenje zastalo; mrlič — še živ — si solnca želi, po solncu hrepeni; a kam bi noč in solnce? Kam solnce z mrličem?»

Lice je blede, oči v žgoči luči; roké nevesele ne vedo kaj bi s solncem počele, kam z žarki bi prsti, ki bolno drhtijo v beli luči klopi. Hijacinte, narcise in drevje?

V življenje poganjajo, solncu pozvanjajo, vriskajo v moči, zdravju, ljubezni.

Modro nebo kakor oko se smeje, smeje, smeje. Morje z galebi se brati, jadra odseva, v solncu se zláti, poje nébu, življenju.

V pesku otroci-človečki se s solncem igrajo; brez misli pretvarjajo življenje v zlato in kakor metuljčki srkajo mehko ozračje in njih smeh preliva se v pesem drobno.

Hijacinte, narcise in drevje; zgoraj rožasto nebo, spodaj morje — nebesno oko; vseokrog pomlad. Valčki šepečejo, temnijo se lučke, v mraku že skoraj so skale ob morju. Med množico človek se plazi, tava v noč:

*Je tudi težko uganiti kaj se je tu
let:*

▷ KNJIŽEVNA POROČILA. ◁

Dr. France Veber: Uvod v filozofijo. Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani. 1921. (Pota in cilji, 3. in 4. zv.) — (Konec.)

Povsem se strinjam z Vebrom, če pravi: Pri gledanju mize moramo strogo ločiti med mizo na eni, in gledanjem mize na drugi strani. Ne strinjam pa se z njim, če trdi, da je gledanje mize splošna predstava te mize in da se da na prvi pogled reči, da miza sicer ni predstava te mize in da se da na prvi pogled reči, da miza sicer ni predstava te mize, pač pa njen predmet. Jaz tega ne morem reči ne na prvi in ne na zadnji pogled. Gledanje mize absolutno ni isto-vetno s predstavo te mize; če je že sploh kaj predstava, je ta predstava mize miza sama, nikdar in nikoli pa ne gledanje mize. Trditev, da je miza predmet predstave «miza», predpostavlja že existenco predmetov, ki po svoji naravi nikdar ne morejo biti doživljaji. Existence takih predmetov pa Veber dosedaj ni še nikjer dokazal, iz enostavnega vzroka ne, ker se to dokazati ne da.

V še večja protislovja se pa zaplete naš avtor s tem, da uvaža v svoj sistem pojem «fenomenalnega» zunanjega sveta.

Predmeti naših pristnih predstav so, tako izjavlja Veber ponovno, absolutno nepsihičnega (t. j. prostornega) značaja. Taki predmeti so n. pr. barva, glas, trdota, miza, gora, itd. Ti predmeti pa kot taki faktično ne existirajo, temveč predpostavljajo existenco končnih, nefenomenalnih, objektivno bivajočih predmetov.

Jaz vprašam: Kje je dokaz, da miza, ki jo vidim, ne existira taka, kakor jo vidim? Če sploh kaj existira, existira vendar to, kar z lastnimi očmi vidim, z lastnimi ušesi slišim. Ni res, da se zavedam jaz neposredno le svojega gledanja, svojega slišanja; zavedam se še v vse višji meri svetá, ki ga vidim in slišim. Nihče me ne bo prepričal, da miza, ki jo vidim 2 m pred sabo, faktično ne existira taka, kakor jo vidim. Ugovor, da existira miza faktično le kot predstava, je že s stališča, ki ga zavzema naš avtor, nemogoč, ker miza po njegovem naziranju ni predstava, temveč predmet neke predstave. Jaz pa vidim mizo 2 m pred sabo, doživljam distanco dveh metrov. Če je ta miza moja predstava, dobro, potem doživljam svojo predstavo v distanci dveh metrov. Če trdi Veber, da barva (glas, trdota) kot taka, kot predmet faktično ne existira, priznava s tem, — ker vendar tudi on o njeni existenci (vsaj kot fenomen) ne more resno dvomiti, — da barva ni predmet, temveč le fenomen predmeta. Barva kot faktično existentni fenomen pa ne more biti neeksistentni predmet moje predstave, temveč le moj doživljaj. Ko bi fenomenalni svet ne bil moj doživljaj, kaj naj bi bil, četudi kot predmet faktično ni existenten? H kateremu svetu naj bi pripadal? Kot pomožni predmet mora pripadati zunanjemu, od duševnosti neodvisnemu svetu. Kot tak pa po izjavi Vebra faktično ne existira, ergo pripada duševnemu svetu, kar pa kot zunanji predmet zopet ne more. In vendar existira, ker bi se sicer o njem z Vebrom ne prepirala. Na drugi strani je pa zopet reči, da nekaj, kar ne existira ne kot moj doživljaj in ne kot predmet, kratkomalo ne existira. Potemtakem pa fenomenalnega sveta sploh ni, tudi ne kot fenomena.

Trditev Vebera, da predpostavlja ravno konstantno in zakonito pristno predstavljanje fenomenalnih, fizikalnih pojavov po svoji naravi še obstoj nekega nefenomenalnega, to je objektivno bivajočega zunanjega sveta, ki stoji s svojim fenomenalnim korelatom le v razmerju končnega s svojim pomožnim predmetom, je sama v sebi protislovna, ker neeksistentnih fizikalnih pojavov sploh ni, vsled česar tudi ničesar predpostavljati ne morejo. Česar sploh ni, ne more biti korelat nečesa, kar je.

Tem protislovjem je mogoče uiti le s priznanjem, da je zunanji svet, kakor ga vidimo, slišimo, tipamo, sploh na kakršenkoli način občutimo, naš doživljaj in kot tak absolutna in nedvomna realnost. S tem je seveda vzeta možnost preriti se s pomočjo pojma «predstava» na eni, in «predmet» na drugi strani do stališča filozofično utemeljenega svetovnega dualizma.

Stališče svetovnega dualizma, kakor ga je razvil Veber v svojem «Uvodu v filozofijo» je pa tudi težko združljivo z nauki moderne fiziologije.

Miza pred menoj, ki jo vidim, s tipom občutim itd. je kot taka, kakor jo vidim in tipljem, po Vebru le pomožni (faktično neeksistentni, fenomenalni) predmet moje predstave te mize. Fiziologija me pa uči, da je ta miza kot izven moje duševnosti bivajoč predmet vzrok fizioloških procesov v mojem centralnem živčevju, in da stoje ti fiziološki procesi v neki konstantni in zakoniti relaciji s pojavi moje duševnosti pri gledanju mize. Zunanji pojavi, ki ne povzročujejo nobenih procesov v mojem živčevju, so moji duševnosti nedostopni. Živčni procesi so torej nekaka *conditio sine qua non* duševnih doživljajev.

Kako vlogo, — vprašam, — igrajo ti fiziološki procesi, odnosno moje živčevje v transcendentalnem razmerju med mojo duševnostjo in vnanim svetom? Ker teh procesov, oziroma svojih možganov ne doživljam kot takih, morajo biti, če eksistirajo, absolutno nepsihičnega značaja, torej pojavi zunanjega sveta. Ker so pa ti procesi (odnosno možgani) na eni strani predpogoj mojih duševnih doživljajev, na drugi strani pa zopet ne morejo biti predmet mojih doživljajev (ker vendar ne morem opazovati živčnih procesov lastnih možganov, n. pr. pri gledanju mize), je moja duševnost nekako odvisna od nečesa, kar ni ne njen predmet, ne njen doživljaj. Kaj so torej ti živčni procesi z ozirom na mojo duševnost? Morebiti bi me Veber tukaj prekinil, češ: Duševnemu pojavu (videnju mize) odgovarjajo v nepsihičnem svetu živčni procesi v mojih možganih, predstavi tega videnja pa odgovarja objekt (zunanji predmet) miza. Po tej definiciji bi bili fiziološki procesi predmet gledanja, objekt miza pa predmet predstave miza. To pa, neglede nato, da mi lastni fiziološki procesi niso dani ne kot doživljaj, ne kot predmet, tudi s stališča Vebove filozofije ni mogoče, ker je gledanje mize istovetno s predstavo mize. V kakem razmerju pa stoje potemtakem možganski procesi z mojo duševnostjo? V ta problem se Veber v svoji knjigi nikjer ni poglobil. On govori le o tem, da odgovarja vsakemu doživljaju neki možganski proces, oziroma da teče s tokom naše duševnosti vzporedno tok naših možganskih sprememb, on polemizira z modernimi dualisti, ki trdijo medsebojno vzročnost med duševnostjo in fizikalnim svetom (telesom), izjavljajoč izrečno, da ga loči od vsega modernega dualizma prepričanje, da med duševnostjo in zunanjim svetom ne more vladati nobeno kavzalno razmerje; nikjer pa ne pove decidirano, v kakem razmerju stoje

živčni procesi z doživljaji na eni, in s predmeti teh doživljajev (vnanjim svetom) na drugi strani.

Če razumem Vebra prav, morejo tudi možgani (možganski procesi) kot del zunanjega sveta postati predmet mojih doživljajev, in sicer ne samo procesi možganov kake druge osebe, temveč tudi mojih lastnih. On pravi: Misliti si moremo — da se posreči fizijologiji, — da bo fizijolog v istem času, ko sam n. pr. gleda, posluša, razmišlja, se veseli itd., mogel najeksaktnješe raziskovati svoje lastne možgane. Tu nastane prašanje: So li ti lastni možganski procesi, kojim odgovarjajo v psihofizičnem smislu moji psihični doživljaji, v istem smislu predmet teh doživljajev, kakor je n. pr. predmet moje predstave «gora» izven moje duševnosti bivajoči objekt gora? To prašanje je dalekosežne važnosti. Če so namreč ti živčni procesi predmet odgovarjajočih doživljajev, potem mi absolutno ni razumljivo, kako more postati nekaj (n. pr. miza), kar ni moj možganski proces, predmet mojega doživljaja. Po tem naziranju bi človek sploh ničesar ne mogel zaznati (doživeti), kakor edinole predstave lastnih možganskih procesov. Ker pa objekt miza, kot izven mojih možganov bivajoč predmet (objekt), ni istoveten z možganskimi procesi, ki jih povzročuje, ne uvidevam, kako naj postane ta miza sploh predmet moje duševnosti.

In še nekaj! Vzemimo, da bi se fizijologiji res posrečilo omogočiti fizijologu opazovanje sploh vseh procesov v lastnih možganih, potem bi moral opazovati mizo opazujoči fizijolog tudi živčne procese, ki odgovarjajo temu opazovanju. Ker mora pa to opazovanje živčnih procesov imeti zopet svoj korelat v živčnih procesih, bi fizijolog faktično nikdar ne zaznal sploh vseh procesov.

Če zaznamujem doživljaje (gledanje, opazovanje) s črko G , predmete tega gledanja (opazovanja) pa s črko P , dobim, če velja, da možganski procesi niso predmet odgovarjajočih psihičnih doživljajev, tole vrsto:

Gledanju G predmeta P (n. pr. mize) odgovarja fizijološki proces f .

Gledanju (opazovanju) G_1 tega fizijološkega procesa f , odgovarja fizijološki proces f_1 .

Gledanju (opazovanju) G_2 fizijološkega procesa f_1 , odgovarja fizijološki proces f_2 .

Opazovanju G_3 tega procesa f_2 odgovarja fizijološki proces $f_3 \dots$ itd. in infinitum.

Na ta rezultat filozofske spekulacije polagam veliko važnost, ker nam iasno kaže, kam pridemo, če se skušamo sami sebe potegniti za lase iz močvirja.

III.

Vebrova filozofija boleha kakor vsaka filozofija, ki skuša dojeti bistvo «tega kar je», na tem, da si stavi za nalogo raziskovati bistvo nečesa, česar eksistenca naj postane razvidna šele iz raziskovanja te eksistence. Taka filozofija si vstvarja s spekulativnim razmišljanjem svoj predmet sproti s tem, da spekulativno razmišlja o njem. Ona raziskuje nekaj, česar eksistenca naj postane razvidna šele iz tega raziskavanja, ali drugače rečeno: ona spekulira o nečem, kar si sama s to spekulacijo vstvarja. Iz fakta: «jaz vidim», sklepa, da eksistira nekaj, kar vidim, ergo je ta «nekaj» predmet mojega gledanja, ergo eksistira kot predmet, neodvisno od mojega gledanja, ergo je nepsihičnega

značaja itd. itd. Da mora ostati taka filozofija, ki si vstvarja spekulativno predmete svojega lastnega spekuliranja kot znanost, sterilna, je za vsakega nespekulativnega znanstvenika definitivno rešena stvar. In to potrjuje v polnem obsegu tudi vsa dosedanja zgodovina filozofije vse od dob starega Thalesa pa do današnjega dne. Spekulativna filozofija dveh in pol tisočletja nam ni podala sama iz sebe ni zrnca pozitivnega spoznanja, izvzemši enega, da je namreč vsaka taka filozofija absolutno sterilna. Ves napredek človeštva v spoznanju «tega kar je», je rezultat eksaktnih (nespekulativnih) ved in le s tem, da je spekulirala vsakočasna filozofija s temi rezultati, si je ohranila nekaj znanstven značaj. Vse to velja v polnem obsegu tudi za Vebrov filozofski sistem, velja pa seveda istotako za mojo kritiko tega sistema. Oba, Vebrov sistem in moja kritika, nista nič drugega kakor prazno spekuliranje, s to razliko seveda, da spekulira Veber sistematično, jaz pa brez vsega sistema.

Značilna v tem pogledu je Vebrova polemika s takozvanimi monističnimi svetovnimi naziranjmi. Spinozizmu očita, da nima pravice govoriti o neki nam absolutno neznanzi substanci kot edini realnosti v strogem pomenu besede, češ, da je moje vsakočasno doživljanje *f a k t i č n o r e a l n o* doživljanje in da Spinoza o realnosti svoje substance, če nam je ta absolutno neznanza, sploh ničesar vedeti ne more. Z zadnjo polovico Vebrove argumentacije se popolnoma strinjam; k prvi polovici bi pa pristavil, da moje realno doživljanje ostane vedno le moje doživljanje, ki mi ne daje nobene pravice a priori negirati možnost obstoja absolutne substance v smislu metafizičnega monizma. Spinozizem ni nič manj utemeljen kakor Vebrov dualizem.

S spiritualističnim monizmom pa polemizira Veber takóle: Priznam, da zunanji svet ne kaže iste brezdvomne realnosti kakor moja duševnost, ker mi je le posredno dan potom te duševnosti same kot predmet. Vse to se pa vendar le pravi, da pojavom zunanjega sveta le ne moremo z isto brezdvomnostjo pripisovati značaja realnosti: le na podlagi te relativne razlike napram duševnosti odrekati sploh tem pojavom realnost, pa se vsaj meni zdi prevelik skok. Jaz vprašam Vebra, kaj pa če se monistu ta skok ne zdi prevelik? Kaj se to pravi: absolutna neduševnost mi je dana potom duševnosti kot predmet? Tu hoče Veber z logičnim pojmom «predmeta» premostiti nepremostljiv prepad, ki zija med duševnim in fizičnim svetom, o katerem tudi on de facto ničesar ne ve.

Napačni argumentaciji monistov: da, kakor hitro mislim na zunanji svet, je ta svet že od mene mišljen, torej ne svet «na sebi», odgovarja nič manj napačno Veber: Če mislim na mizo pred menoj, je seveda ta miza od mene mišljena, kar pa ne pove nič drugega, nego da na to mizo ravno mislim. Misel pa svojega predmeta ne vstvarja, temveč ta predmet nujno predpostavlja.

Spekulacija monista tiči v tem, da sklepa iz tega, ker mislim na mizo, da ta miza izven moje misli ne eksistira. Zakaj, prašam, naj zaradi tega ne eksistira?

Spekulacija dualista pa tiči v tem, da sklepa iz tega, ker mislim na mizo, da ta miza kot predmet moje misli nujno objektivno eksistira. Zakaj, prašam, naj zaradi tega eksistira?

Ker zahteva moja logika, da mora imeti vsaka predstava svoj predmet, ta predmet zaradi tega vendar še ne eksistira neodvisno od moje logike. Vse, kar je po moji logiki nujno, ni še s tem objektivno nujno potrebno. Aksijsko

matična razvidnost v svetu mojih doživljava ni istovetna z eksistenčno nujnostjo v objektivnem veseljstvu.

Kaj in kako je veseljstvo, ve le veseljstvo samo, zato je peccatum mortale govoriti o brezčasni harmoniji dveh disparatnih eksistenc kot univerzalnem principu veseljstva. Bog ni predmet znanosti, ne filozofske in ne teološke, temveč le temna težka slutnja človeštva.

Dr. A. Šerko.

KRONIKA.

Drama. Druga polovica gledališke sezone, ki se je v operi odigrala v pestrem kaosu kriz in demonstracij, osebnih bojev in umetniških tendenc, se je v drami doigrala sicer pod mučnim vtisom nezanimanja s strani publike, ki je jela kar ostentativno zapuščati gledališče, zato pa je v dveh treh predstavah dvignila svoj nivo na dostojnejšo višino ko je bila v prvem delu sezone. Ne trdim sicer, da nam je nudila to, kar bi morala: umetnost. Ampak človek se že obveseli, ako v vseobči medlosti in brezbarvnosti zapazi skromno lučko, neznaten sijaj, par svetlejših kontur, ostrejši lik. Že to, se mi zdi, vsaj deloma opravičuje obstoj letošnje sezone, ki bi drugače res bila neopravičljiva. Na turno je seve, da krize, ki razjedajo danes vsa gledališča po svetu, tudi našemu ne prizanašajo in da je propadanje gledališke umetnosti, o katerem toži vesoljna kritika sveta, tembolj očitno in groteskno pri nas, ki te umetnosti še nimamo in je še sploh nismo imeli. In bogve, ali nam bo ta umetnost, če je bomo kdaj deležni, sploh zasijala iz kraljevih narodnih gledališč... Birokratiziranje umetnosti po činovnih razredih in inštancah pomeni propad umetnosti. Državo bi pri podržavljenju gledališč morala interesirati samo njih finančna plat. Vse drugo mora prepustiti muzikom, literatom in drugim kulturnim ljudem svojega naroda, naj iščejo in najdejo pravo pot. Samo na ta način bi se mogel ustvariti življenja zmožen tip državnega gledališča.

Edino delo, ki zavzema igralsko neoporečno dostojno višino v letošnjem repertoarju in ki je vsebinsko in s svojo umetniško interpretacijo zarezalo v našo živo sodobnost, je Galsworthyjeva «B o r b a». Ta «Borba», ki ji je zajeta snov iz gorečega osrčja naših dni, je bila napisana že nekako pred desetimi leti in še več, a je danes bolj živa in resnična, nego je bila ob svojem rojstvu. Zakaj na ostrino noža je prispela danes ta borba, ves svet se vrti krog te edine osi. En sam ljut, rezek duel je, ki ga bijeta John Anthony, predsednik upravnega sveta trenarthske kositrarne, in David Roberts, član delavskega stavkovnega odbora. Dvoje najekstremnejših doktrin, dvoje fanatičnih, nespravljivih protivnikov, kojih figuri rasteta že preko horicontov vsakdanjosti, vsak zagrižen vase do skrajnosti, nepopustljiv, neodjenljiv. Delo in kapital, produkcija in izkoriščanje, dvoje polov, dvoje skrajnih tonov v socialno-bojnom registru naših dni. Moskva in Pariz, Ljenin in Clémenceau! Dvoje svetov! Dvoje idej, dvoje principov, slečenih malone do golih abstrakcij. Vmes pa valovi «življenje» — tista mizerna slika banalne resničnosti, ko padajo akcije na eni strani ter kolebajo in omahujejo mogočniki in umirajo na drugi strani od glada žene in otroci stavkujočim ter kolnejo svoje voditelje ponižanci in prožijo svojim zatiravcem v srcu roke v spravo. Akcijonarji zboru-

jejo in tu vidimo celo lestvico kapitalističnega sveta: od idejnega protivnika, ki stoji trdno zasidran v svojem svetu, preko majčkenih, oportunistično-koristolovskih, licemerskih, ciničnih polljudi, ki jim je vera v profit edino zveličaven nauk — do sentimentalnega humanitarca, čustvenega sina Anthonyjevega. In tudi delavci zborujejo. Ob mrki tišini noči, kraj nebotičnih zidov pod traverzami modernih fabriških ječ zboruje ta bedna internacionala izkoriščanih, ko se krešejo iskre ideologij socialističnih borcev vseh mogočih nijans od najradikalnejšega maksimalista Roberta preko kompromisarskih «centrumašev» do zastopnika strokovne organizacije Harnessa, «žoltega socialista», da govorim v frazeologiji Moskve. A vse to navidezno resnično življenje utihne, kadar si pogledata v oči ónadvá: kadar se križa dvoje idej... Nemo se vsesa goreči pogled Robertsov v ledeni mir Anthonyjevega očesa, a kakor da je zazvenelo dvoje ostro brušenih, bleščečih rapirjev. In kdo je zmagovavec? Ni ga! Zmagalo je «življenje», vulgarno in banalno, zmagal je kompromis! Duh je poražen, ideja je onečaščena — zakaj lažno življenje, življenje kompromisa trijumfira. — Strašna, poražajoča je objektivnost avtorjevega peresa. Vse vrline njegove umetnosti tiče v njej in vse hibe. Silen je, ko gradi značaje in jih brezobzirno tira navzgor, dosleden, ledeno logičen, matematično deskriptiven, Anglež od vrha do tal. Ves fakt, ki ga vidi pred seboj, ta polletni štrajk s svojimi tragičnimi priveski, mu je malone samo matematično-fizikalen problem dveh energij. Ampak odkod ta borba in kam? Ali je od vekomaj na vekomaj? Ne, jaz ne verujem avtorju, ne verujem suhi, kruti ironiji, s katero komentira svoje delo! Energije, ki so jačje, zmagujejo. In jaz vidim samo: človeške objektivnosti ni!

Slovenska reprodukcija tega velikolepega dela je bil najdostojnejši uspeh letošnje sezone in v nje okviru naravnost frapantna. Rogoz, Pregarc, Kuratov so dali najboljše, kar imajo in to s potenciranim hotenjem. Vso predstavo je prevečala velika ljubezen in dokaj respekta in umevanja. To pa je pglavitno. Tudi Šestova režija je skušala zidati izven šablone in se ustvarjajoče uveljaviti. Ta edina predstava je rehabilitirala vso letošnjo sezono.

Tudi Scribova komedija «Kozarec vode» je našla pri nas dokaj spretno interprete, zlasti ker jo je s svojo režijo in svojo igro dvignil Putjata, ki je sam kreiral glavno ulogo. Igral jo je v slogu francoske tradicije, z lahkotno nonšalantno eleganco, mestoma za naš okus preteatralno. Seveda povsem neangleško. Svojo ulogo je govoril Putjata slovensko, z inteligenco in ambicioznostjo, ki je zelo hvalevredna, a če je tupatam zaradi tega trpela malce njegova igra, ni to samo njegova krivda. Ko postane njegov jezik čistejši, postanejo brez dvoma tudi njegove figure še plastičnejše: duha in invencije je v njem dovolj. Njegovo partnerico, vojvodinjo, je podala Borštnikova, izrazito, ostro, reliefno, nemara najboljše, kar nam je zadnji čas dala v Ljubljani. Deviško, pasivno, brezvoljno kraljico Ano je oblikovala Šaričeva; intimen čar je vel od nje. — Isteza kot o «Kozarcu vode», žal, ne morem trditi o Shawovi groteski «Androklos in lev». Dočim zahteva prva predvsem rutino in manj ustvarjajoče igravske sposobnosti, so «Androklove» figure skoro tipizirane in zahtevajo od igravca koncentracije vseh njegovih kreacijskih vrtilin. Zato so bili podani típi vse preveč prozorni in lahni, vzlic grobim masivnim barvam, ki so jih nametali igravci nanje; delo je izzvenelo rezko in burkasto in cirkus je bil preveč cirkus, a premalo umetniška slika

njegova. Le redkoma je uprizoritev našla stvari adekvaten akcent. — Igravsko na približno isti višini, a delu primernejša, je bila uprizoritev Nušičeve komedije «Navaden človek». Če se je ob «Navadnem človeku» delektiral kak Matoš, je to njegova krivda. Delo samo je v svojem jedru naivno in zastarelo s svojo poetično deklico in kodrolasim poetom, ki je zabrenkal na revolucijonarno strunico. Dvoje troje dovtipov v igri pa je posrečenih.

Mnogo kočljivejša pa je zadeva s Hauptmannovo «Elgo», srednjeveško sanjsko improvizacijo poetovo, ki je svoj naturalizem obložil z bogatimi, blagodišečimi lirizmi, kot puhte samo iz vijoličnega cveta romantike. Ta spev, prečudovita zmes samih protislovij, sen ene same vročične noči, je spev ženskega srca, ki pleše svoj bajaderski ples preko moških usod. Nagon je vse in čustvo je njegov kompas in minuta je večnost. Kaj je laž in resnica in greh in svetost in vse tisto, kar so iztuhtali moški možgani v težkih prečutih nočeh? Ona — sfinks — je vlačuga na ulici in grofica v gradu, zvesta do smrti in verolomna sleherno sekundo, zločinka in svetnica. Zastonj, o možje, lomite svoja kopja nad to zagonetko; zakaj ženska, pristna in resnična žena je — pesem. «Elga» je pesem. Kje je tista velika umetnica, ki naj ustvari, oblikuje, materijalizira to pesem, poda same sebe najglobokejše bistvo? Nemara Eleonora Duse «s svojimi prebelimi rokami» in s svojo neskončno melodijo... Iz notranjosti, najgloblje imaginacije mora rasti Elgin lik. Danilova je ubrala nasprotno pot. Izživljala se je v kaskadah svojega temperamenta, opremila je romantiko svojega srca z naturalizmom rutinirane igre. Namesto doživljaja je dala dokaj brušeno dekoracijo, grebla se je v globine, do dna ni prišla, zadnji pajčolanji so ostali zastrti... Škoda! — V bistvu sorodna z «Elgo», le težja, bolj severna, je Strindbergova «Gospodična Julija», ki je pred dawnimi desetletji dvignila v avtorjevi domovini toliko prahu, ker je pomenjala razodetje novega evangelija — naturalizma. V svojem osrčju živa in resnična, je v svojih detajlih «Gospodična Julija» danes zastarela in režija bi morala krotiti avtorjevo vehementno sočno dramatičnost ter črtati marsikatero nebistvenost. Naslovno ulogo problematične Julije je nosila Pregarčeva hrabro in častno, le da se je v afektnih prehitela, tudi kraljev Jean, sluga Julijinega očeta, je stremel, da zgrabi ta predrzni problem v celoti ter je podal vaše zlito, zlasti zunanje učinkujočo figuro. Hkrati z «Gospodično Julijo» so dali Braccovega «Don Pietro Carusa», neambiciozno, melodramsko pobarvano enodejanko, v kateri je našel Kralj par izredno toplih tonov, a je bila Gradišarjeva povsem začetniška in Terčič sam patos. —

V proslavo avtorjeve petdesetletnice je prišla na oder Finžgarjeva noviteta «Razvalina življenja», igra v treh dejanjih, v režiji A. Danila. Doletela jo je ista usoda, kakor skoro vse boljše slovenske drame, ki jim publika aplavdira predvsem iz rešpekta, a je v delu samem prešibek dramatičen akcent, da bi gledavca razgibal, užgal in porazil. Finžgarjev mirni realizem, njegovo jedrnato gorenjščino, njegovo ostro črtanje značajev in vestno kopičenje konflikta — to vse čitatelj z veliko slastjo uživa v njegovi noveli. Toda drama na odru zahteva mnogo več. Tudi pri Finžgarju se pozna, da mora slovenski dramatik ustvarjati brez tradicije, da ni vzrastel s svojim, slovenskim Schillerjem, Molièrom, Gogoljem. Mora si šele delati gaz, šele ustvarjati tradicijo. Slovenski pisatelj ni zrastel z gledališčem. Finžgar ima instinkt za dramatično situacijo, dramatičen konflikt, a gledališča ne nosi v sebi. Kakor v «Verigi»,

je tudi v «Razvalinah življenja» predvsem epik, ki črta dokaj zanimivo tipične katastrofe naših vaščanov z velikim umevanjem in globokim poznavanjem, a ne more povsem iz šablone. Svoje pravilno in fino zaslutene katastrofe ne opremi s tistimi podrobnostmi, ki so bistveni del dramatične stavbe. Premalo oken imajo njegove hiše. Zato učinkujejo njegove igre nekako golo. Da, ko bi recimo v «Razvalini» razširil in poglobil tragično usodo Tone in jo kruto prisposobil usodi Lenčke, bi to bila kmečka tragedija dveh žen, ki bi trgala gledavcu srce. Da, seveda, za to pa je treba doživljaja, vroče imaginacije, več nego samo opazovanja. — Uprizoritev je bila pripravljena skrbno in z rešpektom, a jo je seveda tudi doletela tragika kmečke igre, ko igralci ne obvladajo kmečke govornice. Terčič kratkomalo ni kmet, Gregorin naj se končno dvigne preko šole svojega učitelja Nučiča, Juvanova je v Lenčki našla varijacijo ene svojih prejšnjih postav, a je s svojo rezko, oglato igro spadala v okvir. Danilo je edini slovenski kmet, najboljša pa je bila Tona Vere Danilove.

Še druga slovenska noviteta Fr. Kosca «Mrákov» ne zahteva mnogo besed. Česar je pri Finžgarju premalo, tega je pri Koscu preveč: teatralne rutine. To ga zavaja, da dela teater zavoljo teatra. Publika se je izborno zabavala. Če je hotel avtor samo to, je dosegel svoj uspeh.

Iz repertoarja prejšnjih sezon so ponovili Molnarjevo «Bajko o volku» (naj bi raje «Beneškega trgovca!») in Tucičevo «Golgota», ki je eno naj-dostojnejših jugoslovanskih dramatičnih del. —

V celoti je stala letošnja sezona, izvzemši intermezzo z igravskim štrajkom, ki je dal skoro vsem uprizoritvam svoje mučno obeležje, na približno isti kvalitativni višini kot lanska, z razločkom, da se je v jezikovnem delu igranih stvari čutil razveseljiv napredek. V njem se razodeva zavestno hotenje dramaturgovo. Ko se bo pokazal ta napredek tudi na odru, bo storjen prvi korak do slovenske dramske umetnosti.

Fran Albrecht.

Deutsch-südslawische Gesellschaft se je ustanovila 27. maja t. l. v Frankfurtu a. M. Sklicatelji na ustanovno zborovanje so v svojem vabilu poudarjali sledeče: «V žalostnih letih, ki leže za nami, se je medsebojno sovrašтво med raznimi narodi samo zato tako bujno razpaslo, ker pravzaprav narod naroda ni poznal; ker ni nosil resnične podobe svojega soseda v srcu, je bil vsak narod dovteten za spačene slike. Da se torej Evropa duševno zopet zgradi, je potreba širiti pravo poznanje bistva drugih narodov. Med narode, ki jih je Nемеc najmanj poznal, spadajo južni Slovani. Njih ozemlje je naš neposredni sosed; nad pol milijona naših rojakov, pred vsem Švabov v Vojvodini, živi med njimi. Nemške izobrazbe in kulture niso južni Slovani nikdar odbijali. Danes so narodno neodvisni in imajo svojo lastno državo; politično, gospodarsko in kulturno bodo igrali važno ulogo v razvoju južnega vzhoda Evrope. Naša naloga bo, seznaniti Nemce z vrednostjo in bistvom, poezijo in umetnostjo, kulturo in zgodovino tega naroda; v ta namen se bodo vršila predavanja in izdajale publikacije... Političnih namenov družba nima, razen tega, da skuša z zbujanjem umevanja drugega naroda pripomoči k medsebojnemu sporazumu med narodi, pred vsem pa ne stremi za kako jugovzhodno smerjo, «jugoslovansko orijentacijo». Ona hoče, ker ji je mnogo na tem, na široko odpreti vrata k duševnemu umevanju južnega slovanstva; z veseljem

bo pozdravila, če bodo v njenem smislu drugi pripravljali pota k poznavanju drugih narodov.» V enakem smislu so govorili tudi trije referentje na ustanovnem zboru.

V odbor so bili med drugimi izvoljeni sledeči: *G. Gesemann*, docent za slovanske jezike v Münchenu, *v. Keller*, nemški poslanik v Beogradu, *Lommel*, vseučiliški profesor v Frankfurtu, pisatelja *A. Paquet* in *H. Wendel* in naš rojak *Fr. Žižek*, profesor za statistiko na univerzi v Frankfurtu. — Med prvimi publikacijami družbe bo Wendlova monografija o Aškercu.

◁ NOVE KNJIGE. ▷

Uredništvo je prejelo v oceno sledeće knjige (z zvezdico * označene so natisnjene v cirilici):

Almanah Ferijalnog Saveza za godinu 1921. Beograd. U vlastitoj nakladi. 48 str.

Bartošek, Teodor. Moderna družba in cerkev. V Ljubljani, 1921. Izdaja konsorcij «Prosvetne knjižnice». Natisnil Makso Hrovatin. 76 str.

Byron, George. Kain. Misterij u tri čina. Zagreb, 1921. 72 str. (Pozorišna biblioteka, 3.)

Cankar, Izidor. S cesty. Ze slovinštiny přeložil Bohuš Vybíral. Olomouc, 1921. 131 str. («Návštěvy», sv. 5.)

* **Damjanović, Mirko.** Intimne strofe. Kruševac. Gjorgje Budimović. 1921. 48 str. 4 d.

Domovina, Naša. Notre patrie. Zagreb. Josip Čaklović. 1921. 2 albuma. 1. Plitvička jezera. Les lacs de Plitvice en Croatie. — 2. Hrvatsko Primorje. Le littoral croate. — Po 50 K.

Donadini, U[ideriko]. Kroz šibe. Roman. Zagreb. St. Kugli. 1921. 134 str. 30 K. (Jugoslavenska literatura, sv. 4.)

Golia, Pavel. Pesmi o zlatolaskah. V Ljubljani, 1921. Založila «Slovenska Matica». Izredno izdanje. Natisnil A. Slatnar v Kamniku. 92 str.

* **Jakovljević, Milan.** Iz savremene estetike. Beograd. S. B. Cvijanović. 99 str. 10 din.

Kosor, Josip. Nepobjediva ladja. Tragedija ljudske svijesti u pet činova. Zagreb. St. Kugli. 1921. 80 K.

* **Popović, Bogdan.** O vaspitanju ukusa. Književna studija. 2. izdanje. Beograd. S. B. Cvijanović. 1921. 67 str. 3 din.

* **Stanojević, Vlad. S.** Higijena za srednje i stručne škole. Beograd. S. B. Cvijanović. 1921. 133 str. 10 din. (Biblioteka «Zdravlje», knj. 4.)

* **Verga, Giovanni.** Grešnica. Roman. Preveo s talijanskog Mihailo Dobrić. Beograd. S. B. Cvijanović. 1921. 151 str. 7·5 din. (Moderna biblioteka, 18.)

NJIVA

izhaja vsakih 14 dni.

Prinaša najaktualnejše članke gospodarske, prosvetne in politične vsebine. — Revija se naroča pri Upravištvu JUTRA v Ljubljani, Sodna ulica šte. 6. — Celoletna naročnina 120 K, za naročnike JUTRA samo 60 K.

„JUGOSLOVENSKA NJIVA“

socijalno politična i kulturna revija
izlazi več petu godinu i nedeljno.
Godišnja pretplata 160 K, mesečno 14 K, pojedini primjerak 4 K. Adresa: Zagreb, Marovska ulica 24.

Narodna kavarna

Fran Krapež, Ljubljana

DELNIŠKA TISKARNA, d. d.

LJUBLJANA

MIKLOŠIČEVA C. ŠT. 16

TELEFON 132

BRZOJAVI: DELTISK

LJUBLJANA

MIKLOŠIČEVA C. ŠT. 16

ČEKOVNI URAD

ŠTEV. 11.630

Izdelovanje vseh tiskovin do najumetnejšega barvotiska, kakor tudi natiskovanje listov, časopisov, trgovinskih in uradnih tiskovin
Vsa ta dela izvršuje kar najhitreje in po strogo strokovnih pravilih

Obenem priporoča svojo najbolje urejeno **knjigoveznico**, ki izvršuje knjigoveška dela od najpreprostejše do najfinejše vrste

NAROČAJTE KNJIGE TISKOVNE ZADRUGE v Ljubljani, Sodna ul. 6.

Za priporočeno pošiljatev je treba k poštnini prilačunati še 4 K.

Novo!

Novo!

A. MELIK: Jugoslavija. Zemljepisni pregled. I. del.
Pota in cilji 5.—6. zv.
Meh. vezana, fin papir 60 K, po pošti 3 K več.
Broš. slabiji papir 42 K, po pošti 2 K več.

Zbirka „Slovenski pisatelji“:

Josipa Jurčiča zbrani spisi. Druga izdaja. Uredil dr. Iv. Prijatelj.
I. zvezek. Broš. 22 K, po pošti 6 K več.
II. zvezek. Broš. 22 K, po pošti K 4 20 več.
Simona Jenka zbrani spisi. Uredil dr. J. Glonar.
Broš. 42 K, po pošti K 4 20 več.

Izven zbirke:

NOVAČAN ANT.:
Veleja. Drama.
Broš. 28 K, vez. 36 K, po pošti 2 K več.
FAIGEL D.: Tik za fronto.
Broš. 36 K, vez. 46 K, po pošti K 2 80 več.
Stritarjeva antologija. Uredil dr. Iv. Prijatelj.
Broš. 18 K, vez. 24 K, po pošti K 8 40 več.
SIMON JENKO:
Pesmi. Uredil dr. J. Glonar. (Krajša izdaja.)
Broš. 10 K, vez. 16 K, po pošti 2 K več.
ANTE DEBELJAK:
Solnce in senca.
Broš. 10 K, vez. 16 K, po pošti 2 K več.

Zbirka „Prosveti in zabavi“:

I. zvezek: IGO KAŠ:
Dalmatinske povesti.
Broš. 12 K, po pošti 1 K več.
II. zvezek: JOS. STARE:
Lisjakova hčl.
Broš. 16 K, po pošti 1 K več.

Prevodna knjižnica:

I. zvezek: DOSTOJEVSKIJ-LEVSTIK:
Besi. Roman.
Broš. 42 K, vez. 56 K, po pošti 8 K več.
II. zvezek: GONCOURT-PASTUŠKIN:
Dekle Etiza. Roman.
Broš. 16 K, vez. 22 K, po pošti K 2 40 več.
III. zvezek: CERVANTES-SORLI:
Tri novele.
Broš. 10 K, vez. 16 K, po pošti 2 K več.
IV. zvezek: ANATOLE FRANCE-DEBELJAK:
Pingvinski otok. Roman.
Broš. 42 K, vez. 52 K, po pošti K 3 40 več.

Shakespearjeva dela. Prevel Oton Župančič:
I. zvezek: Sen kresne noči.
Broš. 22 K, vez. 28 K, po pošti 2 K več.
II. zvezek: Macbeth.
Broš. 32 K, vez. 40 K, po pošti K 2 80 več.
ČEHOV-POGAČNIK:
Sosedje in druge novele.
Broš. 18 K, po pošti 1 K več.

Knjige za mladino:

ILKA WASCHTETOVA: Pravljice.
Vez. 40 K, po pošti 2 K več.
HABBERTON-SORLI:
Bob in Tedi. Povest s slikami.
Broš. 24 K, vez. 30 K, po pošti K 2 40 več.
ČIKA JOVA-GRADNIK:
Kalamandarija.
Vez. 16 K, po pošti 1 K več.

„Pota in cilji“:

I. in II. zvezek: A. MELIK:
Zgodovina Srbov, Hrvatov in Slovencev.
I. del 21 K, II. del 42 K. Po pošti oba dela 9 K več.
III. in IV. zvezek: VEBER FR.:
Uvod v filozofijo.
Cena 72 K, po pošti K 3 40 več.

Zbirka polit., gospodar. in socijalnih spisov:

I. zvezek: DR ZALOKAR:
O ljudskem zdravju.
Broš. 6 K, po pošti K 1 40 več.
II. zvezek: DR. DERČ:
Dojenček, njegova negovanje in prehrana.
Cena 6 K, po pošti K 1 40 več.
III. zvezek: DR. DEMŠAR:
Spolne bolezni. S slikami.
Cena 10 K, po pošti K 1 40 več.
IV. zvezek: DR. SAGADIN:
Naš sadašnji ustavni položaj.
Cena 16 K, po pošti K 1 40 več.
V. zvezek: DR. PITAMIC:
Pravo in revolucija.
Cena 8 K, po pošti K —60 več.
VI. zvezek:
Dokumenti o jadranskem vprašanju.
Cena 18 K, po pošti 1 K več.
VII. zvezek: DR. OGRIS:
Borba za jugoslovensko državo.
Cena 32 K, po pošti K 1 60 več.
VIII. zv.: ČOROVIĆ VL.:
Rasa in vera v srbski prošlosti.
Cena 16 K, po pošti K —60 več.

DR. IG. RUTAR:

Zbirka vojaških zakonov.
Cena 36 K, po pošti K 1 60 več.
Ljubljanski Zvon, letnik 1919. Cena 60 K. Letnik 1920.
Cena 100 K, po pošti 10 K več.

OMLADINA LJUBLJANA, 87.

Priporočamo nova izbrana dela naše založbe:

A. Debeljak: Francoska moderna lirika.
Cvetober 48 franc. lirikov 24.—, vez. 30.—
Mark Twain: Mali klatež Tom Sawyer
26.—, vez. 32.—
Oton Župančič: Mlada pota 12.—, vez. 18.—
Dr. Ivan Prijatelj: Aškerčeva Čitanka
14.—, vez. 20.—
Petronij-Glonar: Pojedina pri Trimalhijonu
9.—, vez. 12.—

O. Župančič: Sto ugank vez. 3.—
VI. Levstik: Zapiski Tine Gramontove
7.—, vez. 13.—
Fr. Albrecht: Mysteria Dolorosa 5.—, vez. 11.—
Flaubert-Župančič: Tri povesti 7.—, vez. 13.—
Chester-ton-Župančič: Četrtek 7.—, vez. 13.—
Dr. J. Glonar: Naš jezik 3.—, vez. 6.—
Brezigar Milko: Osnutek slov. narodnega
gospodarstva 6.—
Spominu Ivana Cankarja 2.—

1851 — 28. VIII. — 1921

SI FRACTUS ILLABATUR ORBIS,
IMPAVIDUM FERIENT RUINAE.

SVOJEMU
USTANOVITELJU
UREDNIKU
SOTRUDNIKU

DRJU. IVANU TAVČARJU
K SEDEMDESETI OBLETNICI
ROJSTNEGA DNE

ISKRENO

ČESTITA

„LJUBLJANSKI ZVON“

1870

1871

1872

1873

1874

1875

1876

1877

1878

1879

1880

1881

1882

1883

1884

1885

1886

1887

1888

1889

1890

1891

1892

1893

1894

1895

1896

1897

1898

1899

1900